

WILLEM ELSSCHOT

Egy csalatkozás

Károli Könyvek
Műfordítás, forrás

Sorozatszerkesztő:
Sepsi Enikő

A szerkesztőbizottság tagjai:
Boros Gábor, Csanády Márton, Csoma Mózes,
Fabiny Tibor, Furkó Péter, Homicskó Árpád, Jakab Éva,
Kendeffy Gábor, Literáty Zoltán, Mészáros József,
Pap Ferenc, Tóth J. Zoltán

WILLEM ELSSCHOT

Egy családkozás

Fordította: Balogh Tamás

Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2025

Eredeti mű: Willem Elsschot: *Een ontgoocheling*, 1921
A fordításhoz felhasznált mű: Willem Elsschot: *Een ontgoocheling*, in uó:
Verzameld werk, Amsterdam, Querido, 1999

© Willem Elsschot örökösei, 2025
Hungarian translation © Balogh Tamás, 2025
Hungarian edition © Károli Gáspár Református Egyetem, 2025
Hungarian edition © L'Harmattan Kiadó, 2025

Fordította és az utószót írta: Balogh Tamás
Az eredetivel egybevetette: Fenyves Miklós

A kötet a Flanders Literature (Flamand Alapítvány)
támogatásával készült.

A borító Alfred Ost *Man met trompet en sigaar*
[Trombitáló és szivarozó fiú]
című illusztrációjának felhasználásával készült.

Felelős kiadó:
Gyenes Ádám, a L'Harmattan Kiadó igazgatója és
Trócsányi László, a Károli Gáspár Református Egyetem rektora

Károli Gáspár Református Egyetem
1091 Budapest, Kálvin tér 9.
Telefon: 455-9060

ISBN 978-963-646-231-4
ISSN 2063-787X

I.

De Keizer szivargyártó volt. Sokat nem keresett vele, mivel mindössze néhány embert foglalkoztatott, túl kevés volt a tőkéje, és nem reklámozta magát, ezért aztán nem is jutott előbbre a világban.

A szivarokat főképpen a bátyjának, három sógorának, felesége néhány unokaöccsének, a bátyja tulajdonát képező öt ház bérelőinek, egy idős bácsikájának és annak fiainak adogatta el, valamint a Víg Whistezők egyesület tagjainak, amelynek elnöke volt, a Testvériség nevezetű ivó tulajának, ahol a Víg Whistezők az üléseiket tartották, és még három másik vendéglősnek, akikhez főleg vasárnaponként, de a hét más napjain is be-betért inni, a fodrászának, s végül tízegynéhány barátjának, akik közül Van Tichelen, egy környékbeli hentes volt a legkitartóbb ügyfele.

Vagyis De Keizer főként családtagokból, barátokból és ismerősökből élt, ami nem jelent biztos üzleti alapot. Tudniillik ezek az emberek részint száanalomból vették a szivarjait, részint mert nem mertek volna másként tenni, mivel már messziről felismerte a portékáját. A legtöbben azonban titokban még más-milyen szivarokat is szívtak, melyeket kénytelenek voltak elnyomni vagy elhajítani, valahányszor De Keizer váratlanul beállított hozzájuk látogatóba, vagy ha összefutottak vele a városban.

De Keizernek nem kis fejtörést okozott, hogyan tartsa meg a vevőkörét, mivel ügyfelei között volt néhány bakafántoskodó,

akik miatt fennállt a veszélye, hogy a meghunyászkodó többség is elpártol tőle.

A felesége például egyszer a villamoson akaratlan fültanúja lett egy beszélgetésnek két, a hátsó peronon álldogáló férfi között. Az alacsonyabbik egy nagy szivarral kínálta meg a magasat, aki néhányat szippantott belőle, kifújta a füstöt az orrán, és csak annyit mondott: „bagó”.

– De Keizertől – mondta lakonikusan az alacsony pacák.

– Mindjárt gondoltam – felelte a magas.

Madame De Keizer elvörösödött, és hazaérve beszámolt férjének az esetről. De Keizer megkérdezte, hogyan néztek ki a fickók, és a személyleírásból kiderült, hogy a Víg Whistezők két tagja volt, Vereecken és Dubois, akik egyébként is bajkeverő hírében álltak.

– Bezzeg az üléseken ez a Vereecken nem meri kinyitni a száját! – mondta De Keizer.

De még a családtagjaival is összezördült a szivarjai miatt. Sőgora egy szóváltást követően a szemébe mondta, hogy torkig van az ócska szivarjaival, azzal De Keizer szeme láttára látványosan rágyújtott egy szalagos Tinchant-ra.

– Szép kis alak a testvéred! – mondta csúfondárosan De Keizer, és ezután hónapokig haragban volt a két család.

Ilyen körülmények között annyira elege lett a szivarkészítésből, hogy egyszemre fiúgyermekének már a születésekor megesküdött: az ő fiából márpedig nem lesz szivargyártó. Mikor azonban Karel, azaz „Kareltje”, ahogyan a kis De Keizert szólították, lassan kijárta az elemi iskolát, azt is el kellett dönteni végre, hogy *milyen* szakmát tanuljon az a gyerek.

Csak szunnyad benne valami – gondolta Kareltje nagy fejét elnézve De Keizer, és abban már a kezdet kezdetén megegyeztek,

hogy tovább kell tanulnia a fiúnak. De Keizer csak aközött hezitált, hogy orvos, ügyvéd vagy jegyző legyen-e belőle. Nem kevés gondolkodást követően, miután még a Vig Whistezők közül is kikérte néhánynak a tanácsát, végül az ügyvédség mellett döntött. Először is, feltűnt neki, hogy a legtöbb ügyvédnek szép háza van. Azt már nehezen értette, hogy a perbeszédeken kívül mivel foglalatoskodnak, arról azonban mindenesetre meg volt győződve, hogy nagyon kevés munkával keresnek vagyónokat. Egyébként is, orvoshól sok van, a jegyzőséghez pedig protekció kell.

Amikor végre megszületett a verdikt, hogy Kareltje ügyvéd lesz, történt valami, ami miatt De Keizer kevés maradék otthoni tekintélye is oda lett.

Van Tichelent, azt a hentest, akinél De Keizer a húst vásárolta és aki szivart vett tőle, hűtlenséggel gyanúsította a felesége. A boltban megforduló ismerős asszonyok több ízben is szóba hozták azt a pletykát, miszerint a hentes rendszeresen látogatja a rosszhírű házakat. Végül madame Van Tichelen kapott egy személyesen neki címzett képes levelezőlapot, melynek bal oldala egy szorgoskodó háziasszonyt ábrázolt, amint épp főz valamit a tűzhelyen egy csapat ordító gyerkőcnek, míg átellenben egy férfi volt látható két lánnyal az ölében, egyikük a bajsát simogatta, mialatt a másik megszabadította az erszényétől.

Alatta nyomtatott szöveg virított:

„Elle doit faire taire les gosses
Pendant que monsieur fait la noce.”

Arra az esetre pedig, ha olyannak szánnák a lapot, aki nem tud franciául, melléte ott állt, fordítás gyanánt:

„Az asszony otthon süt, főz, mos, sikál,
Míg urasága rosszban sántikál.”

Olyan megdöbbenő ellentétben állt az asszony ténykedésével a férfié a másik oldalon, hogy madame Van Tichelennek nem volt többé nyugta, és mindenféleképpen bizonyosságot akart szerezni.

Az első adandó alkalommal átszaladt madame De Keizerhez, megmutatta neki a lapot, és megkérte, hogy szombaton, este fél tíz tájban jöjjön át hozzá a boltba. Egy füst alatt a vasárnapi húst is elviheti majd. A hentes minden szombat este tíz felé ment el hazulról mulatni, madame Van Tichelen pedig a nyomába akart szegődni, hogy lássa, hol szándékozik tölteni az estét. Mivel azonban ilyen későn nem szívesen császkált volna egyedül az utcán, megkérte madame De Keizert, hogy kísérje el, aki ennek eleget is tett.

Szombaton, pontban fél tízkor, madame De Keizer belépett a boltba. Kareltjét is magával hozta, akinek nem akaródzott ágyba bújni.

– Épp öltözködik – tájékoztatta madame Van Tichelen, miközben odanyújtott Kareltjének egy szelet hideg májast.

De már fel is tűnt a hentes, tisztára borotvált külsővel.

– Félek, életem, hogy ma este elhúzódik az ülés – mondta aggodalmas képpel.

Alighogy becsukódott mögötte az ajtó, madame Van Tichelen sálát kanyarított a nyakába, leoltotta a villanyt és bezárta a boltot.

Ott megy ni. A két nő még épp látta, ahogy a sarkon befordul az egyik mellékutcába. Egy kis séta után Van Tichelen összetalálkozott egy férfival, akivel leállt beszélgetni.

– Apus – mondta Kareltje.

A taglejtésekből arra következtettek az asszonyok, hogy szinte végig a hentes viszi a szót, és hogy igyekszik a másikat meggyőzni valamiről. Végül úgy tűnt, megegyeztek, mivel együtt indultak tovább. Mikor egy pillanat múlva a két alak útja egy kivilágított kocsmá mellett vezetett el, az asszonyok vizslató szemmel néztek egymásra. Csak most értették meg, mire célzott Kareltje azzal az „Apus”-sal.

– Hogy lehet egy ilyen tacsónak ilyen éles szeme! – csodálkozott el madame Van Tichelen.

– Nem – tiltakozott a gondolat ellen madame De Keizer, de minden meggyőződés nélkül –, nem lehet ő, még ha úgy is néz ki.

– Úgy? Bolond vagy? Ő az – biztosította a hentesné.

A séta még vagy tíz percig tartott. Végül Van Tichelen és De Keizer megálltak, még diskuráltak kicsit, majd bementek egy házba, és madame De Keizernek úgy tűnt, mintha a hentes szabályosan belöködte volna maga előtt a férjét.

– A tiéd a hunyó – jegyezte meg.

– Badarság – mondta madame Van Tichelen. – Össeillenek.

A két asszony és Kareltje most éppen szemközt álltak a házzal. Bizony, a képeslap nem hazudott, ezt már kintről is látni lehetett. Az ablakot vastag függöny takarta, mögötte tompa vörös fény derengett, két szélére kémlelőtükröt raktak, melyekből teljes hosszában be lehetett látni az utcát. A bejárat fölött „Empire Tavern” feliratú fénycégér égett. A szélesre tárt utcai ajtón át homályos vesztribülbe nyílt belátás, melyben balról egy kivilágított ajtó látszott, amely úgyszintén el volt fedve, vitrázsok takarták, és minden bizonnyal a mulatóba vezetett. Az egész összeállítás a szívélinesség és sejtelmesség levegőjét áraszt-

totta, kandallómeleget, süppedős kanapét, együtt ücsörgést képzelt hozzá az ember.

– Szépen vagyunk! – suttogetta madame De Keizer.

A hentesné már épp átment volna a túloldalra, hogy közelebről is szemügyre vegye az egészset, amikor nyílt a vitrázsos ajtó, és egy török lépett ki rajta, egy tarka rakás terítővel és sállal felpakolva, amit a feje búbján vitt. Egy kisebb válogatás a kínálatból a karján lógott. Lassan, hintázva lépdelt, mint egy teve, míg meg nem akadt a szeme a két asszonyon és Kareltjén. Odakanyarodott hozzájuk, felváltva hol madame De Keizerre, hol madame Van Tichelenre nézett, leemelt a karjáról egy sárga terítőt, megfogta a két csücskénél, majd egy lendületes mozdulattal kibontotta, mint amikor egy zászlóba belekap a szél. Sötét arcából kivillantotta csodás fogsorát, s csak állt némán, mintha őt magát is megigézte volna a látvány. Mikor azonban senki sem érdeklődött az ár felől, jóindulatot sugárzó pillantással madame De Keizerhez fordult.

– Douze francs.*

A hentesné tüntetően a másik irányba nézett, hogy elhajtsa maguktól a törököt. Madame De Keizer azonban nem állta meg, hogy végig ne tapintsa a holmit. Majd azt mondta: „deux francs”,** úgyszintén azzal a szándékkal, hogy távozásra bírja a férfit.

– Máskülönben szép darab – tette hozzá gyorsan sajnálkozva, madame Van Tichelenhez intézve szavait.

– C’est bien*** – mondta a török, azzal az asszony vállára terítette a holmit.

* Tizenkét frank.

** Két frank.

*** Rendben.

Madame De Keizer immár alaposabban is szemügyre vette a vásárolt árut.

– Hisz ez csak közönséges tucataru – vélekedett most.

Miután nem látott módot a már megkötött üzlet felbontására, és inkább nem akart összetűzésbe keveredni a fekete fickóval, elővette a zsebéből az ersényét, és fizetett. A török megköszönte, s már ki is hajtogatott egy másik terítőt, amely még az imént eladottnál is szebb volt.

– Quinze francs* – közölte. Majd a hentesnéhez fordult:

– Faites comme votre amie, madame.**

Ezúttal az asszonyok faképnél hagyták.

– Ezeket a rongyokat egy huszonötért megkapod a városban – jelentette ki madame Van Tichelen.

Tanácsztalanul álldogáltak, még mindig az alkalmi vétel ki-zökkentő hatása alatt.

– Eleredt az eső – állapította meg Kareltye.

– Gyerünk – mondta végül a hentesné –, húzódjunk be a vesztibülbe, onnan talán hallunk is valamit.

Közelebb mentek a házhoz és lecövekeltek a járdán, mind-össze néhány méterre a mulatóba vezető ajtótól.

A vitrázsok mögül egyhangú zsongás hallatszott, amelybe időnként élesen belehasított néhány vihorászó hang.

Egyszerre újra nyílt az ajtó, és egy nagydarab rózsaszín teremtes jelent meg a színen. Eltípegett a járdaszegélyig, mutatóujjával, amely telis-tele volt gyűrűkkel, kisimította a szemöldökét, óvatosan megnyalta az ajkát, és gyors pillantást vetett az utca mindkét vége felé, a legcsekélyebb tudomást sem véve

* Tizenöt frank.

** Tegyen úgy, mint a barátnője, hölgyem.

a néhány lépéssel hátrébb húzódott három személyről. Ahogy ott állt, kirajzolódott teste vonalának kettős hajlata, mert súlyos keble és tompora volt, a lábrész viszont V alakban szépen elkeskenyedett. Végül felemelte a szoknyáját, nagy rüssel megvilantotta habos alsószoknyájának szegélyét, és kiszökdécselt az utcából, szorosan a házak falához simulva, súlyos parfümilletot hagyva maga után.

– Ez egy *olyan* volt – suttogta Karelkje.

Amikor eltűnt a sarkon, újra elfoglalták korábbi helyüket a járdán, és csöndben maradtak, hogy jobban halljanak.

– Egy, két, há, hopplá – hangzott fel egyszerre Van Tichelen öblös hangja, és az ajtót takaró függönyön egy árnyék jelent meg, amely felemelkedett, majd rögtön vissza is huppant. Egy sikítás, egy puffanás, amit hangos tetszésnyilvánítás követett.

– Azt hiszem, tornáznak – mondta halkán Karelkje.

– Majd én megtanítom tornázni! – ígérte madame Van Tichelen.

Ekkor újra bependerült a folyosóra a rózsaszín nőszemély. Próbált volna átszökdécselni a két nő között, akik most elállták előtte az utat. Szalaggal átkötött kartondobozt lóbált a kezében, amilyenbe a cukrászok a tortát csomagolják.

– Házalók kéméljenek – mondta tört flamandsággal a teremtés, és egy pillanatra megállt, remélve, hogy ezzel távozásra bírhatja a két nőt.

– Nem ő házal nyilvánosan... – kezdte a hentesné.

– Ne csipkedj már úgy, ördögös Margot! – hallatszott ekkor ismét a Van Tichelen hangja, ezúttal olyan érthetően, mintha bizony a vesztibülben állt volna a hentes, és a mulatóban valaki egész testével nekizuhant az üvegajtónak.

– Úgy, úgy, csipkedjen, kisasszony, csipkedjen! – hallatszott most odabentről már a De Keizer hangja is, de sokkal szégyenlősebben és nem olyan bejáratosan, mint a hentesé.

A két asszony nem tudta, mitévő legyen, csak az volt bennük, hogy most rögtön cselekedni kell, különben késő lesz.

A rózsaszín teremtés, akinek láthatólag nem volt vesztegetni való ideje, hosszan elnyújtva hangos „Madame”-ot eresztett ki a torkán, majd nagy ruhasuhogással beviharzott.

Még el sem csendesült a moraj, és már ott is állt előttük a Madame. Potrohos asszonyság volt, bajuszkával, már benne járt a korban, és előkelő feketébe volt öltözve. Az elfüggönyözött ajtónak háttal állt meg, minden eshetőségre készen eltorlaszolta a bejáratot, és várakozón madame Van Tichelenre nézett, mert ő állt hozzá a legközelebb.

– Állj! – harsant fel odakintről egy parancs, majd rögtön rá: – Rohamlépésben, indulj! – mire ládobogást lehetett hallani, egy nagy társaságét, mely gyorsan közeledett, s egy pillanat múlva már be is nyomult a vesztibülbe. Most látszott csak, hogy százegynéhány, sapkát viselő és botokkal felfegyverkezett diákból áll. Néhányan kifordított zakóban voltak. Négyes sorokban nyargaltak, egész széltében elfoglalva a vesztibült, úgyhogy a Madame-ot szabályosan betolták maguk előtt a mulatóba, a két asszonyt és Kareltjét pedig odalapították a falhoz.

Tízegynéhányan, akik már nem tudtak bejutni, mert a bár megtelt, táncba kezdtek madame Van Tichelen körül, miközben egy zászlót tartó nagy lapaj térdre esett madame De Keizer előtt. Kareltje elsírta magát, és sípcsonton rúgta a diákat.

– Gyere fiam, megyünk haza – mondta madame De Keizer, mikor végre ismét odakinn álltak a járdán.

– Persze ilyenkor sehol egy rendőr – mondta zihálva a hentesné, miközben rendbe szedte a ruháját, mert néhányan a fickók közül megcibálták.

Mivel már elment az utolsó villamos, gyalog indultak haza az esőben.

– Konfliktus? – ajánlkozott egy kocsis.

– Megvan még a terítőd, anyus? – kérdezte nyugtalanul Karelte, és mert egyszerre eszébe jutott az apja:

– Bárcsak Apus mindegyiküknek el tudna adni egy dobozzal!

A sarkon még hátrafordultak. Átellenben, a távolban, a nedves járda tükrében ott csillogott az Empire Tavern vörös fénye, és fel-felbugyborékolva a banda féktelen danolása hallatszott.

– Hopplá, Margot! És ennek van otthon felesége és öt gyereke – mondta keserűen madame Van Tichelen.

De Keizer hiába mondta el az igazat, tudniillik, hogy ez volt a legelső alkalom, továbbá, hogy teljesen véletlenül találkozott össze Van Tichelennel útban a Testvériség felé, és hogy csak azután ment el vele, amikor az hosszan rágta a fülét, hogy csak a kedvében akart járni, hisz mégiscsak az egyik ügyfele; hogy nem tudta előre, miféle mulató lesz, s végül, hogy nem csinált semmit, csak nézte a többieket.

Hiába, semmi sem győzhette meg madame De Keizert, aki szándékosan emelt hangon beszélt, és a férje, aki rettenetesen gyűlölte ezt, reszketett is attól, hogy még meghallja a gyerek.

– Mindent Van Tichelen állt – hozta fel még végül a magamentségére a férfi, halkra fogva a hangját, és sorra csukogatva az ajtókat.

– Már csak ez hiányzott! – mondta komolyan a neje.

II.

De Keizer, aki büszke volt a fiacskájára, vasárnap délelőttönként mindig magával vitte őt a Víg Whistezők termébe és a többi olyan ivóba, ahol vevőt talált a szivarjainak. Karel sokáig épp csak belekortyolhatott néha az apja italába, ám amikor kilencéves lett, minden ötödik-hatodik pohár sör után, amit De Keizer leeresztett a torkán, ő is kapott egyet.

A mise tízkor véget ért, s mivel az ebédet csak fél kettőkor találta anya, De Keizernek teljes három és fél órája volt sörözgetni. Fél tizenkettőkor leült kártyázni, Karelkje pedig nézte, vagy tett egy kört a biliárdasztal körül, hogy felszedegesse a golyókat, amelyek olykor a padlón kötöttek ki. Néha, amikor csak hárman voltak a whistezéshez, átmenetileg Kareljtét használták negyediknek, mivel a fiú már majdnem olyan jól tudott kártyázni, mint az apja.

Az utolsó fél órában De Keizer felhajtott két kupicával, hogy kiöblítse szájából a sör keserű ízét, hanem ezektől a szíverősítőktől Kareljtének már távol kellett tartania a mancsát.

„Nem gyerekeknek való” – mondta De Keizer. S ha Karelkje sokáig rágta a fülét, néha kapott egy kockacukrot, amelyet előtte az apja megmártott az italában, arról azonban szó sem lehetett, hogy valóban ihasson is belőle.

Így aztán azokban az ivókban, ahová betértek az apjával, az összes odajáró úr a barátságába fogadta Kareljtét. Mindannyian örömeiket lelték a nagyfejű fiúban, akit madame De Keizer

gondos anyai keze takarosan öltöztetett és szépen megfésült, s akinek a cipője mindig úgy ragyogott, akár a tükör.

– Aztán mi leszel, ha nagy leszel, öcskös? – kérdezte meg néha fülhúzás kíséretében valamelyikük.

Kareltje ilyenkor nem felelt rögtön, és a padlót nézte, ahol köpöcsészek voltak szétrakva, és szivarcsutkák heverték az asztalok alatt.

Az apja pedig hátraszólt, dobálván körre kört, treffre a treffet:

– Rajta, fiam, mondd meg szépen az úrnak, hogy mi szeretnél lenni!

– Ügyvéd – bökte ki végül.

Lemmers, egy szurtos alak, aki örökösen leitta a nyakkenőjét, lerakta a lapjait, szorosan Kareltje elé húzta a székét, és olyan közel hajolt hozzá, hogy az orra már a fiú homlokát érte. Sör- és dohányszagú volt a lehelete, szája egyik sarkából pedig, ahol a pipája fityegett, nyálpatak csurgott végig az állán.

Egyetlen csavarintással maga felé fordította Kareltje fejét, úgy, hogy a fiú egyenesen a szemébe nézzen, és szigorúan megkérdezte, hogy aztán a szegényeket és gyöngéket képviseli-e majd a nagykutyák üzelveivel szemben.

Két kezével valósággal satuba szorította a gyerek koponyáját, akinek mindazonáltal a szemét forgatva mégiscsak sikerült kikerülnie a férfi kába tekintetét.

– Hagyd békén, Lemmers, és vedd fel a lapjaidat! – mondta az egyik whistpartnere.

– Megígéred nekem? – kérdezte Lemmers, aki még mindig a keze között tartotta Kareltjét.

A fiú riadtan mosolygott.

– Ígérd már meg neki! – kiáltotta De Keizer, attól tartva, hogy még rossz vége lesz a dolognak.

– Igen, uram! – engedett Kareltje.

– Hurrá! – üvöltötte Lemmers.

Az urak pedig heherészve kacsintgattak az apára.

– Úgy látszik, van valami érzéke az ügyvédi munka iránt – mondta De Keizer.

– Ha erre hivatott a fiú, akkor nem szabad akadályt gördíteni elé – vélekedett a titkár.

– Mutatom, hogy kell védőbeszédet tartani! – folytatta Lemmers.

Azzal elengedte Kareltjét, és kiállt az ivó közepére, nyakra való gyanánt egy zsebkendőt kötött az álla alá, baretté lapította nemezkalapját, és szónokolni kezdett. Össze-vissza hadonászott és félelmetesen rúgkapált, míg végül a szuszából kifogyva vissza nem rogyott a székére.

Mármost az ügyvédkedéshez Kareltjének legelőször is *gimnáziumba* kellett járnia, amelyet Flandriában rendszeren csak Athenaeumnak neveznek, és De Keizer még a nyári szünidő vége előtt be is íratta őt.

Az igazgató megkérdezte, hogy mi lesz a gyerek.

– Ügyvéd – felelte a fiú, amit De Keizer megerősített.

– Rendben, akkor a latinos osztályban a helye – jelentette ki az igazgató, azzal személyét az összes keresztnévének kíséretében bejegyezte az előtte heverő könyv egyik oszlopába.

Ezután Kareltje kapott egy paksaméta új könyvet, valamint egy zöld egyensapkát A. R. arany hímzéssel, ami az Athénée Royalt takarta, és csakugyan, október elsejével sok más egyéb mellett a latintanulást is elkezdte.

A fiúk, akik kezdetben De Keizernek szólították, már egy hét után dinnyének nevezték a feje miatt, ugyanúgy, mint az elemiben.

Hamar kiderült, hogy Kareltje a hollanddal, a történelemmel és a földrajzzal nem áll hadilábon, ellenben a franciául oktatott főtárgyakból, úgymint latin, francia és algebra, egy kukkot sem értett, amiért is már egy hónap után külön ültették a számárpadba, ahol nyugodtan élhette világát, csak a többieket ne zavarja. Egyébként nem volt az a vásott gyerek.

A fiú három évig járta az elsőt.

Harmadik tanévének második hetében történt, hogy a latin-tanár még egy utolsó alkalommal felszólította.

Öblös hangú férfiú volt, amúgy a polgárőr egyeslet kapitánya. Úgy is feleltetett, mintha parancsokat osztogatna.

– De Keizer – tette fel a kérdést, miközben a fogát piszkálta –, comment dit-on en Latin Le Seigneur?*

Kareltje éppen azon ügyködött, hogy padja rekeszébe sorba rendezze a papírgalacsinokat, és amikor hirtelen meghallotta a nevét, ami hónapok óta nem esett meg vele, felrezzent és zavartan nézett körbe.

– Tu ne comprends pas, De Keizer? Tu dormais sans doute? Je veux savoir comment on dit en Latin: le-seigneur.**

Már abból hallani lehetett, ahogyan elvakkantotta a szótagokat, hogy zabos lett.

Kareltje, aki otthon mindig flamandul beszélt, már a francia szótól zavarba jött. Egyébként azt sem tudta, hogyan mondják latinul, hogy le seigneur.

* Hogy mondod latinul azt, hogy az Úr?

** Nem érted? Alszol talán? Megtudhatnám, hogy mondják latinul...?

Amíg gondolkodott, az összes fiú feléje fordult, tudván, hogy jó móka lesz.

– Ugyan már, De Keizer – nógatta most már jóakaróan a tanár, ezúttal a szabályzattal ellentétesen maga is flamandul, hogy Karelte jobban érezze magát a bőrében –, a nyelvtan ennek a hímnemű főnévnek a példáján mutatja be a második deklinációt. Többet már nem segíthetek.

Karelte némán bámult rá, miközben próbálta követni a hosszú mondatot.

Fejében egymást kergették a szavak: „A fő nyelvtan ezen a hímnemű példán mutatja be a második deklinációt. A második nyelvtan ezen a fő példán mutatja be a hímnemű deklinációt.”

A tanár már éppen felszólított volna egy másik diákot, hogy segítsen, amikor Karelte egy fehéren világító cédulára lett figyelmes az előtte ülő fiú sötét hátán. Láttá, hogy oda van írva valami, előredőlt, hogy ki tudja venni a betűket, s még idejében elrikkantotta:

– Rosa!

Három-négy társából a legjobbak közül azonnal kipukkant a kacaj, mire a bizonytalanok is csatlakoztak hozzájuk. Olyan nevetést csaptak, hogy a negyedik osztályban órát tartó tanár bedugta a fejét az ajtón.

– Silence!* – parancsolta fennakadt szemmel a tanár úr.

S amikor mindenki elcsendesedett:

– Milyen hivatást képzelsz el magadnak, De Keizer?

Karelte már-már „ügyvéddel” felelt volna, ahogyan a hasonló kérdésekre évek óta mindig. Kinyitotta a száját, de nem mondta ki a szót. Nagy feje gondolkodóba esett, s egyszerre

* Csendet!

maga is felfogta, hogy a latinban és a többi franciatudást igénylő tantárgyban mutatott tökéletes járatlansága egyelőre lehetlenné teszi számára a tervbe vett tanulmányok elvégzését.

– Még nem tudom, uram – felelte.

A fiúk nevettek.

– Fonnóó! – hallatszott fel az utcáról álmos orrhangon.

– Menj székfonónak, fiam – mondta a tanár –, ahhoz nem kell latinul tudni.

Most már Kareltye is együtt nevetett a többiekkel, attól való félelmében ugyanis, hogy nem ússza meg ennyivel, nem mert tovább komoly maradni.

– Rosa – ismételte el ábrándosan a tanár.

Egy darabig nézte, majd azt mondta:

– Nagy lámpás, de kicsi kanóc. Van Geertruiden, comment dit-on: le seigneur?

– Dominus, génitif domini – felelte Van Geertruiden.

A Rosa-eset óta Kareltyét végleg békén hagyták, s nem sokkal utána De Keizer apukát hívatta az igazgató, „hogy elbeszélgessenek a Karel dologáról”.

De Keizer kesztyűt húzott, s mielőtt kilépett volna az ajtón, felesége még lekefélte a kabátját.

Délelőtt fél tíz tájban ment el, de amikor Kareltye négykor hazaért, még mindig nem jött meg.

– Menj, és nézd meg a Testvériségben! – mondta az anyja, amikor már nyolc is elmúlt.

– És ha nincs ott, mama? – kérdezte Kareltye, mialatt felhúzta a gumitalpú tornacipőit, mert már elképzelte, hogyan dönti meg az addigi rekordját, házuktól a Testvériségig és vissza.

– Akkor nincs több ötletem – mondta anyja.

– Ne fussak tovább az Empire Tavern-hez? – ajánlkozott Kareltye.

– Empire Tavern, Empire Tavern – morgott az anyja. – Pimasz kölke! Apa nem megy oda többé, és különben is, ahhoz még nagyon korán van. Még hogy Empire Tavern! Látszik, hogy még nem nőtt be a fejed lágya.

– Szaladni fogok – mondta Kareltye. – Csak akkor kezd el a számolást, ha hallod csukódni a bejárati ajtót!

A Testvériségben aznap még nem látták apát.

– Lehet, hogy még felbukkan – mondta a kocsmáros.

A fél tizenkettőt is elütötte, mire De Keizer hazaért. Kareltye és a húga már lefeküdtek, anya azonban még fent volt.

De Keizer egy szót sem szólt, de valami rendkívüli történhetett, mert búzlótt a pálinkától, márpedig keddenként ilyesmi soha elő nem fordult vele. Madame De Keizer nem is kezdte a kérdéses éjszakáról faggatni, hanem elé rakta az ebédjét, majd újra a kezébe vette az újságját. Tiltakozása jeléül nem melegítette meg az ételt, de látva De Keizer szokatlan viselkedését, mégis boldog volt, hogy pörköltöt készített mártásban, ami hidegen is éppoly ízletes, mint melegen.

De Keizer némán evett. Nagy húsdarabokat tömött a szájába, egyfolytában csóválta a fejét, s amikor a felesége lopva ránézett, észrevette, hogy két könnycsepp pereg alá a bajszára.

A nő megdöbbsent, mert utoljára tizenhét éve látta sírni De Keizert, amikor járni kezdtek és összekülönböztek valamin.

– Mi a baj, Louis? – kérdezte.

Louis kortyolt egyet.

– Ki vele, alamuszi fráter!

– Agyoncsapom – bökte ki végül De Keizer. Aztán kibújt a cipőjéből, és aludni tért.

Másnap kinyilvánította, hogy az iskolába járásnak ezennel vége, hozzátéve, hogy ne nagyon merjen a szeme elé kerülni a fiú.

– Azt hitted, ugye, hogy harmadikba jár ökelme? – kérdezte vigyorogva.

Madame De Keizer hallgatott, várt a válasszal, míg okosabb nem lesz a folytatástól.

– Ne nézz már úgy, mint a Krisztánné hala! Ismerd el, hogy azt hitted, harmadikba jár, mivel harmadik éve gimnazista.

– Miért, te is azt hitted – mondta anya.

– Harmadikba – folytatta De Keizer –, ahol görögöt tanulnak, vegytant meg miegymást. Nohát, még mindig elsőbe jár, de ott se bírja az iramot. Taknyos tízévesekkel jár együtt ökelme, de csak a hátukat nézi az utolsó padból. A helyedben továbbra is minden reggel csokoládéval traktálnám – nevetett.

S látva, hogy Kareltje milyen bűnbánattal telt magatartást tanúsít, De Keizer nem állta meg, hogy rá ne vigyorogjon:

– Nézd csak, ahogy ott áll azzal a dinnye fejével! És még azt hittük, hogy ügyvéd lehetett volna belőle, ha akarja! Bizony, agyon kéne csapjalak – folytatta.

És fenyegetőleg tett néhány lépést Kareltje felé, aki éppen azon ügyködött, hogy immáron kiszolgált iskolatáskájának végleges elhelyezést találjon a konyhaszekrény tetején.

– Még hogy agyoncsapni! – pattant elébe anya, elállva az útját. – Érd csak hozzá, ha mersz! Eridj az Empire Tavern-edbe, és a lotyóidat csapkodd! – kiabálta.

– Mármint a Van Tichelenéit.

– Csipkedj még, Margot! – emlegette fel anya.

Majd miután De Keizer kilépett az ajtón, szomorúsággal a hangjában Kareltjéhez fordult:

– Apádnak igaza van, fiam. Miért is nem igyekeztél jobban!

Fenséges időszak köszönt rá Kareltjére. Ugyanolyan módszeresen osztotta be a naplopását, mint egy üzletember a maga teendőit, mindig azt tartva szem előtt, hogyan rövidíthetné le gazdaságosan a reggeli és az ebéd, az ebéd és az uzsonna, az uzsonna és a vacsora közé eső órákat. Az első napokban nem mert volna *nem* ugyanolyan korán felkelni, mint amikor még iskolába járt, de fokozatosan elérte anyánál, hogy fél tizenkettőkor keltse, egy perccel se korábban, de nem is később, hogy még legyen ideje szép nyugodtan megmosakodni és felöltözni, mielőtt De Keizer beállít ebédre. Ebéd után elintézte anyjának a bevásárlást, majd lófrálni indult. Négytől ötig közös kávézgatás anyussal és hugicával, amit De Keizer nem zavart meg a jelenlétével, mivel ő bent kávézott a szivarüzemben. Ötől fél nyolcig megint lófrálás, majd vacsora, még ejtőzni kicsit a kályha mellett, aztán irány az ágy. Másnap pedig előlről.

A házból kilépve mindig bal fele indult, mivel így jutott a leghamarabb túl a sarkon, ugyanis csak akkor érezte magát jól a bőrében, ha már nem láthatták a szomszédok, mivel az volt az érzése, másról sem beszélnek, mint esetéről az ügyvédséggel.

Síró részegek, marakodó kutyák, füttyörésző homlokzathfestők, bekapcsolt porszívók, rohanó tűzoltók, egy nyitva maradt csatornafedél, néhány fákát gallyazó kertész, egy, a földön elterült ló talpra állítása – figyelmét semmi sem kerülte el, s már messziről felmérte, hogy nagyjából mennyi időt üthet el vele. S amikor néha egy darabig egyáltalán nem adódott semmi olyan az utcán, ami megérte volna a fáradságot, hogy lecövekelsen előtte, egyszerűen ráklépésben indult tovább, vagy elszámolt tízezerig. Ha szép volt az idő, néha fogta magát, és elment, hogy nézegesse kicsit a kikötői nagyüzemet, vagy a parkban ücsörgött

idősebb naplopókkal, akik helyet szorítottak neki maguk mellett a padon, és megtanították bagózni. Ha szeles vagy esős volt az idő, órákon keresztül múzeumokban vagy postahivatalokban húzta meg magát, vagy valamelyik pályaudvar várójában, melynek közepén óriási nyitott tüzelésű kályha ontotta a meleget, és a jegykezelő engedélyével maga vigyázhatott a tűzre.

A naplopás nagyszerű hatással volt otthoni magaviseletére. Mert ha azelőtt – amikor a pusztai iskolába járással megtette a kötelességét – elő is fordult, hogy pimasz volt anyával vagy Mariekennel, vagy süketnek tette magát, amikor kértek tőle valamit, most azzal igyekezett jóvátenni a semmittevését, hogy takarodót fűjt mindenben, de annyira, hogy De Keizer néha napokig a színét se látta, és iparkodhatott, hogy újraébressze magában a korábban érzett felháborodást.

Apa és fia harca volt ez, mely hónapokig eltartott, de Kareltné taktikája ellen nem volt orvosság. Már abban, ahogyan hazaérve becsöngetett az ajtón, egy bűnbánó élet bizonyossága bujkált. Olyan sokáig törölte a cipőjét, amíg egy porszem nem sok, annyi sem maradt rajta, de mégsem annyira durván, hogy elővehessék az elrongyolt lábtörő miatt. „Szervusz, mama, szervusz, papa”, rebegte el a szobába lépve, finom szemrehányással a hangjában, s még halkabban: „szervusz, Marieken”. Egy nyikkal se többet. A „szervusz, Marieken”-ből süttött a panasz: „Remélem, neked jobb sorsot szánt az élet.”

Ha De Keizer nyersen kérdőre vonta: „Megint hol tekeregél”, akkor halálra rémülten meresztette a szemét, s azt felelte elhaló hangon: „Lófráltam egy kicsit, Apus”, ami ellen De Keizernek nem lehetett kifogása, mivel a fiúnak a bevásárláson kívül semmi dolga sem volt, anya pedig nem szerette, ha folyton láb alatt van otthon.

Vacsora után csendesen ücsörgött a kályha mellett, látszólag a bűnein málázva, ám amikor De Keizer hirtelen minél mogorvábban és érthetetlenebbül kiadta az ukázt: „a pipámat” vagy „a papucsomat”, olyan fürgén iramodott ki a szobából, mint a nyúl, s egy szempillantás alatt már ott is volt az asztalon vagy apa lába előtt, amit kívánt.

Megfelelni vágyásában néhányszor odáig merészkedett, hogy pontosan kitalálja és kimondja, mit parancsol: „Az újságodat, Apus?”, „a pipádat, Apus?”, mielőtt még De Keizer kiejthette volna száján a szót.

„Igen, te takonypóc, persze hogy az újságot” – szentségelt ilyenkor az apja. Az egyik ilyen alkalommal pedig mérgében összetört egy tányért.

– Eridj a lányokhoz, és ott törjél-zúzzál, hallod? – kiabálta anyja. – A fiú nem csinál semmi rosszat.

III.

A Testvériségben De Keizer nem merte szóba hozni a dolgot, mivel a gimnáziumi tanulmányok alakulása miatt érzett szűgyen egyenes arányban nőtt benne a korszok számával, melyeket már jó előre Kareltje sikeres előmenetelére ürítettek a Víg Whistezők. Természetesen ilyen körülmények között a fiú már nem kísérhette el vasárnaponként az apját, s amikor három-négy hét elteltével az egyik tag whistezés közben Kareltje után érdeklődött, De Keizer mormogott valamit a bajsza alatt a görögről és a sok házi feladatról.

– Szénné terhelik azokat a gyerekeket – mondta a titkár. – Egyszerűen nevetséges.

– Ha te mondod, hát úgy is van – gúnyolódott Dubois. – Talán nincs kijelölt tananyag, amit az adott tanévben el kell végezni, és punktum? Inkább olyan dolgokról beszélj, amihez konyítasz is valamit.

Undok természet volt ez a Dubois, De Keizer mégis úgy érezte, hogy előbb-utóbb elnök lesz belőle.

Mindazonáltal a titkár kitartott a nézete mellett, és az oktatás modern irányairól folytatott eszmecsereét követően megkérdezte De Keizert, mi a véleménye a dologról, hiszen neki már csak tudnia kell, hogyan halmozzák el házi feladattal a gyerekeket.

De Keizer, aki félt Dubois-tól, lavírozni próbált a két álláspont között, és felhívta rá a tagok figyelmét, mennyi időt elvesztegetnek ezzel a sok szócsépléssel, ahelyett, hogy whisteznének.

Sarokba szorítva érezte magát. Volt egy pillanat, amikor már-már mindent bevallott, de nem volt hozzá bátorsága.

Hazaérkezve még egy utolsó kirohanást intézett Karelthe ellen, de megint meghátrálásra készítette az Empire Tavern, amivel anya szembesítette. Ekkor megadta magát, és gondolkodóba esett, hogy mármost akkor mihez is kezdjen a fiával.

Ha korábban csak az orvos, az ügyvéd és a jegyző között választhatott, most annyi hivatás állt nyitva Karelthe előtt, hogy képtelen volt elhatározni magát. Végül a bátyjához fordult tanácsért.

– A helyedben egyszerűen fognám magam és bejelentkeznék Sotteghemi Geréb báróhoz. Mifene! Már évek óta fáradsz a katolikus párt javáért, magas adókat fizetsz üzemtulajdonosként, mindent megtettél, hogy a Felsőházba segítsd, és még sosem kértél szívességet senkitől?! Igazán elintézhet egy állást a te dinnyefejüknek a Compagnie Belge Transatlantique-nál, vagy nem úgy találsz?

Igen, De Keizer is látta, hogy nem teljesen esélytelen a dolog, még ha úgy is gondolta, hogy a bátyja eltúlozza a politikai érdemeit, mivel a Víg Whistezők, jöllehet javarészt elkötelezett katolikusok, többet foglalkoztak kártyázással, mint politikával.

– Mindenki beléd törli a lábát – mondta a bátyja. – Hadd szapuljon a báró, ha akar, de legalább ne tolj ki magaddal! Különben is, csak az alkalomra vár. Talán nem vettél részt a megválasztását követő demonstráción, és nem küldte-e el neked a névjegykártyáját „őszinte köszönettel”?

Igen, ez valóban így volt, De Keizer még be is kereteztette a kártyát. Ott volt kiakasztva a hálósobájában. De már olyan régen történt, és vajon ennyi idő után még zargathatja-e holmi állás miatt azt az embert?

– Louis – mondta komolyan a bátyja –, el nem tudom képzelni, hogy tudsz ilyen hozzáállással túladni a szivarjaidon. Egyébként, már évek óta nagybani gyártó lehetnél, nem ez az élehetetlen pancser. Ragadd meg a világ grabancát, és nézz a szeme közé! Sebj, majd én megkeresem a bárót, és meglátjuk, mi lesz.

– Írásban kell kérelmezned – mondta pár nappal később a bátyja. – Érthető módon szeretné írásban látni, hogy igényt tartottál a segítségére. Ha ez megvan, akkor kvittek lesztek.

De Keizer úgy tett, ahogy mondták, és egy hét múlva már jött is a válasz a Compagnie Belge Transatlantique-tól, „Monsieur Charles De Keizer”-nek címezve, azzal az értesítéssel, hogy próbaidőre felvették kifutófiúnak.

Az egész ház felbolydult, és a soron következő hétfőn anya már hattól ugrásra készen állt, hogy elvégezze az utolsó simításokat, mielőtt Karelte összekötné életét a vállalattal.

– Az öltözőt arra találja, fiatalúr – mondta egy csillogó gombos, magas portás.

Karelte felakasztotta a fogasra az aranyozott iskolai egyen sapkáját, és az öltözőből benézett a frissen felmosott folyosóra, amely makulátlanul csillogott a reggeli fényben.

Nem sokkal kilenc előtt befutott egy alkalmazott, röviddel ezután még hat másik egy csapatban, majd a nyomukban egész sereg férfi, fiú és egy lány, akik előzőnlöttek az öltözőt.

– Hallod-e, hékás, el a mancsokkal a fogasomtól! – mondta egy tizenöt év körüli fiú. Azzal a kölyök fogta a szép sapkát, behajította az egyik sarokba, és a saját kalapját akasztotta arra a helyre, melyet Karelte előzőleg néhány pillanatra birtokba vett. Aztán tovább szívta a cigarettáját, amíg az utolsó ember

is el nem hagyta a helyiséget. Még kifújta az orrán egy utolsó felhőt, majd a márványpadlóra pöckölte az égő csikket.

– Ön is a Compagnie Belge Transatlantique-nál dolgozik?
– próbálkozott Karelte.

– Igen, mi mindnyájan a Bel-Trans-at-nál dolgozunk – hangzott a válasz. – Te is?

Odaállt az égő csikk fölé, gondosan célzott, majd sűrű nyálat csorgatott a parázsra.

– Hogy minél? – kérdezte Karelte.

– A Beltransat-nál.

Karelte erre elmondta, hogy ő igazából a Compagnie Belge Transatlantique-nál kifutófiú.

– Akárcsak én – mondta a másik. – És Stockmansnak hívnak. És ha igaz, amit mondtál, akkor akaszd fel a sapkádat az egyik fogasra, és kövess.

Egy pillanat múlva Karelte már Stockmans nyomában lépdelt, végig a nagy irodahelyiségen.

– Tessék – mondta Stockmans –, ez itt a te helyed. Már a harmadik vagy ebben a hónapban. Mutatom, hogy kell leveleket másolni!

Stockmans egy árvaházban lakott. Ruhája és cipője elárulta, honnan jött. Nemcsak a cigarettának volt bőviben, de a csokoládénak és a pénznek is.

– Látod ezt a sok pénzt? – kérdezte halkán Kareljtétől, miközben egy halom aprót kotort elő a zsebéből.

– Igen – felelte amaz.

– Tudod tartani a szádat? – kérdezte újra a fiú. És a választ meg se várva folytatta:

– Ez mind a bélyegekből van. Majd én megtanítalak rá, mert mostantól neked kell kezelned a bélyegkasszá. De a felét lepasszolod nekem, különben megnézheted magad...

– Tessék – mondta Stockmans, miközben kihúzott egy fiókot.
– Itt vannak.

Azzal elővett belőle egy berakókönyvet, melyben nagy alakú bélyeglapok sorakoztak a legváltozatosabb színekben és értékekben.

– Tudod a földrajzot?

– Megyeget – biztosította Karelteje.

– Rendben. Minden este kapsz négy-ötszáz levelet felbélyegzésre, amit aztán be kell vezetned a nyilvántartásba. Csaknem a felük külföldre szól. A külföldiek közül úgy harminc darabot eggyel vagy kettővel magasabb díjszabással kell bevezetned a könyvbe – ebbe, itt –, mint amit felragasztasz rájuk, a megspórolt bélyegeket pedig egyszerűen zsebreteszed. Figyelj!

Azzal kinyitotta a könyvét és megmutatott benne néhány tételt:

Dumortier, Paris frs. 0,75

Alvarez, Barcelona 1,50

A Dumortier-t 50 centimes-mel adtam fel, Alvarezt pedig egy frankkal. Vannak böhöm nagy ajánlott levelek, jó sok *melléklettel*, melyekre egy egész frankkal többet is rátehetsz, gond nélkül. Ha 3 frank a díjszabás, nyugodtan vezess be 4-et.

Ekkor parancsszó harsant:

– Stockmans!

– Az a magas férfi téged hív! – szakította félbe Karelteje.

– Gebedjen meg! Majd idejön, ha akar tőlünk valamit – mondta Stockmans. – Így mindent összevetve 10-12 frank

mellékesre is szert tehetsz naponta. Természetesen a bélyegeidet megőrzöd, amíg újakat nem kell vened a kasszádba, s akkor hozzácsapod, amit megspóroltál. Általában négynaponta ezer bélyeget szoktunk venni külföldre, és ugyanennyit belföldre. Azokért el kell fáradnod a postahivatalba. Nohát, mondjuk veszel kilencszázért, ami a készleteddel együtt kijön ezerre.

– Igen, stimmel – mondta Kareltje, aki figyelmesen követte az okfejtést.

– Ha néha nem tudsz kiokoskodni rajta – magyarázta Stockmans –, csak add el nekem az érték feléért, akkor legalább az én részem is le van tudva. Én meg majd szépen értékesítem az Express Bar-ban.

Percről percre dagadt a lárma, fél tízkor pedig már teljes gőzzel működött a Beltransat. Az írógépek megvadult vekkerként kattogtak, egyszerre hat telefon berregett, a kiskönyvek pedig úgy bömböltek elkülönített fülkéikből, mint egy viharba került hajó fedélzetén.

– Gyere velem! – mondta Stockmans, azzal kivett néhány levelet egy kosárból, és zsebre vágta őket.

Amikor kiértek, rágyújtott egy cigarettára, Kareltjét is megkínálta, és azt mondta, hogy elintézik a kikötői melót.

– Lássuk csak!

Azzal egymás után feltépte a zsebében lapuló összes levelet, és áttanulmányozta a tartalmukat.

– Ez a négy túl messze van. Küldd el inkább postán, azok ott az irodában úgyse jönnek rá. Most pedig a vendégem vagy egy sörre az Express Bar-ban!

– Itt is volnánk! – mondta kicsivel később Stockmans. Kinyitotta egy bár ajtaját, melynek mélyén hat hasonszórú fiú kockázott a söntéspultnál.

A társaság szívélyes „Hah! Beltransat!” felkiáltással üdvözölte Stockmanst, mire az annak a hat nagy cégnek a nevével köszönt vissza, melyeknél a cimborái kézbesítőként voltak alkalmazva. Úgy mutatta be nekik Kareltjét, mint az utódját, hozzátéve, hogy már be van avatva a bélyegegyezségbe.

– Nincs nálad eladó? – kérdezte a Lloyd Rhénan, egy tizennégy éves forma kölyök. – Most rögtön vennék százat a tíz centimes-osból.

Stockmans azonban azt felelte, hogy most nem érnek rá. Egyébként is, az ötcentes bélyeg túl kis tétel neki, abban már rég nem utazik.

A jelen levő fiúk közül kettőnek a cégük részére szóló levelet nyújtott át, hogy megspórolja a kézbesítést, magának kiosztott három, a Beltransatnak címzett levelet, fizetett, és elvitte Kareltjét azokba az irodákba, melyekhez ezentúl minden nap el kell majd zárándokolnia.

– Ma délután, mielőtt az irodába jönnél, elmész a Beltransat konszignációiért – mondta Stockmans, mikor már újra a Compagnie Belge Transatlantique felé igyekeztek. – Úgy intézd, hogy fél hatra meglegyél, akkor majd gyorsan még lemásolom neked a leveleket és lekönyvelem a bélyegeket. Először a Chargeurs Belges-hez menj, aztán a Société Nationale de Navigations-hoz, utána az Easternhez, majd a „P. and O.”-hoz, a végére hagyd a Canadiant, a Furnesst és a White Star-t. Az utóbbi három egy épületben van. – Azzal felugrott egy villamosra, mielőtt még Kareltje további felvilágosítást kérhetett volna.

Délben az asztalnál Kareltje olyan elmélyülten kutatót az fejében azoknak a dolgoknak a neve után, melyekért nemsokára el kell mennie abba a sok irodába, hogy egy szót sem lehetett kihúzni belőle. De hiába, a *konszignációk* sehogy sem akart

az eszébe jutni. Néhányszor már megvolt a vége, kicsit később az első betű is, de az egész szó csak nem lett meg, ezért úgy határozott, hogy előbb mégis beugrik az irodába. Stockmanst a helyén találta. Éppen elmélyülten számolgatta a bélyegeit és a pénztárkönyvét kozmetikázta, amely nem egészen stimmelt.

– Megy a bolt? – kérdezte Karelte.

– Mi a fenét akarsz? – kérdezett vissza Stockmans. – Nem megmondtam, hogy...

– Ne légy rám dühös – csitítgatta Karelte –, de sehogy se jut az eszembe, hogyan hívják azokat a micsodákat.

– Micsodákat!?

– Amikért el kell mennem azokba az irodákba.

– Konzignációk – felelte Stockmans. – Vésd fel magadnak. Karelte megkérdezte, hogy amúgy mik azok.

– Ó, komám, most miért fontos ez? Ma még az enyém, amit a bélyegek hoznak – folytatta –, mert még én könyvelem le a tételeket. De holnaptól osztozunk! Rendben?

És olyan pillantással nézett Karelte szemébe, hogy az gondolkodás nélkül rábólintott.

– Na mármost – mondta az árva –, a konzignációk azok nagy árkus papírok, melyek aláírásával a kapitány elismeri, hogy felengedte a cuccot a fedélzetre. Ezt elküldjük az ügyfeleinknek, akik a világ másik végén a konzignáció bemutatása ellenében átvehetik a feladott árukat. Konzignáció nélkül nem kapnak semmit, még egy vacak mintát sem.

– Egyetlen konzignáció néha milliókat ér, öreg – folytatta. – Bárcsak ezekkel kereskedhetnénk bélyegek helyett! És most igyekezz, különben nem érsz vissza hatra! Mindenhol told félre az útból a várakozókat, csak dugd be a fejed – fejed legalább, az van – a pénztárlakon, és kiáltsd el magad: „A Beltransat

konszignációit!” És már adják is a papírokat. Amiket szépen elhozol.

– Ide még jöhet több – döntötte el. Azzal az egyik két frankos tételt kettő ötvenre módosította a könyvében.

Kareltje úgy tett, ahogy Stockmans mondta, és csakugyan, minden hivatalban kapott egy paksaméta szövegtől, zászlóktól és pecsétektől hemzsegő papírt, melyeket sorban becsúsztatott kiskabátja belső zsebébe. Készlete gyorsan gyarapodott, s miután a White Star-t is felkereste, már legalább pár száz darab összegyűlt. Ezután lassan visszaindult a Beltransatba, útközben a bélyegkasszán, valamint Stockmans sajátos könyvelésének előnyeinek és veszélyeinek morfondírozva. A ténylegesen megfizetett díjszabás felkerekítése nem képezte részét a Beltransat hivatalos ügymenetének, ebben biztos volt, csupán az volt a kérdés, vajon az ő három elődjének azért kötöttek-e útilaput a lábára, mert túl durván kerekítettek, vagy ellenkezőleg, azért, mert nem fogadták el Stockmans osztzkodásra vonatkozó ajánlatát. Majd kiderül. Mindenesetre már bánta, hogy csak úgy, potyára a beleegyezését adta anélkül, hogy a maga részéről kikötésekkel élt volna. Annyira sértette az önérzetét, hogy egy pillanat alatt kibújt belőle a kereskedő, s mire belépett a Beltransat kapuján, már eltökélte, hogy egyszerűen visszaszívja az adott szavát és ellenajánlattal áll elő, melynek értelmében csak ideiglenesen tartozna lemondani a nyereség egy részéről. Stockmans máris gyanakodva méregette őt; úgy tűnt, észrevette, hogy nincs rendben valami.

– Ha át mersz verni, te taknyos... – fenyegette az árva, és látszott, hogy nem a levegőbe beszél.

Ekkor kiáltás harsant az egyik üvegkalickából:

– Stockmans! Les connaissances!*

– Gyerünk, add elő a konszignációkat! – mondta Stockmans.

Kareltje keresgélni kezdett a belső zsebében, de nem talált semmit. A konszignációk eltűntek. Még átkutatta a többi zsebét is, maga mögé pillantott, de a papíroknak nyoma veszett.

– Gyerünk! – erősködött türelmetlenül Stockmans. – Vagy mindjárt olyat kapok, hogy belegebbedek!

– Azt hiszem, elhagytam őket – hebegte Kareltje.

Stockmans, aki a bélyegkassza kezelésével bizonyította, hogy nem gyáva gyerek, erre halálsápadt lett.

– Mit mondtál, taknyos, elhagytad? A konszignációkat?

– Figyelj – folytatta halkan egy idő után, mikor látta, hogy hiába vár bárminemű magyarázatra –, eredj és keresd meg, még ha az egész kikötőt tűvé is kell tenned értük! És ha nem találná meg őket, akkor... nos, hogy akkor mi történik, csak a jó ég tudja! Akkor jobb, ha vissza se jössz. Inkább ugorj a Scheldébe és fulladj meg.

– Stockmans! – hallatszott megint. És Kareltje egy férfit látott, aki felállt és őt nézte.

Kareltje elhagyta az irodát, és saját léptei nyomát követve a kikötő felé vette az irányt, tekintetével az utat fürkészsze a papírok után. Először a White Star-hoz, a Furnesshez és a Canadianhez ment, mivel ezeknél járt utoljára, de senki sem tudott a konszignációiról. A Canadian és a „P. and O.” között egy órával azelőtt álldogált kicsit az egyik sarkon, mivel egy repülőgépet látott az égen. Igen, talán akkor hagyhatta el a paksamétáját. Most egy cseléd sikálta ott a járdát, és Kareltjének

* Stockmans, a konszignációkat!

az a gondolata támadt, hogy ő esetleg megtalálhatta azokat az átok papírokat.

Néhány lépésre a felöntött területtől megállt, majd megszólította: „Kisasszony!”, mire a lány abbahagyta a sikálást, és rá nézett.

– Nem találta meg esetleg a konszignációimat? – kérdezte Kareltje, közelebb jőve egy lépéssel.

A lány erősebben megmarkolta a seprűjét püffedt, vörös kezével, és fenyegető tartásba helyezkedett.

– Hagyj békén, és eridj tovább, te taknyos, vagy kapsz egyet!

Kareltje vigyázva takarodót fújt, átment a másik oldalra, és továbbindult a „P. and O. Compagnie”-hoz.

A lány még utána kiáltott:

– Disznó!

Már besötétedett, mire odaért a Chargeurs Belges-hez, melynek irodáit már üresen találta. A bejáratnál pipázgató portás felkászálódott, és bizonyos távolságból követte Kareltjét az első emeletre, nyilván azért, hogy lássa, mégis mi az ördögöt keres ott ilyen lehetetlen időpontban.

Hát, keresztet vethet a konszignációkra; s amikor elfogta a bizonyosság, az arcába szökött a vér. Az azonban egy pillanatig fel nem merült benne, hogy a Scheldébe vesse magát. Még átfutott a fején, hogy értesíti a rendőrséget, de aztán arra jutott, hogy egy magafajta fiú jobb, ha nem játszik a tűzzel.

Bármilyen történjék ezután, többé be nem teszi a lábát a Beltransathoz, az már egyszer biztos. S máris könnyebben lélegzett, és a szabadság szele simogatta arcát.

Másnap visszatért a parkba, és újra elfoglalta helyét a bagózó cimborái mellett, akik érdeklődve kérdezgették, hol maradt előző nap. Kareltje pedig, aki úgy érezte, megtagadná ezeket

az embereket, ha bevallaná, hogy dolgozni volt, azt mondta, hogy betegen feküdt otthon. Mindnyájan együttérzésükről biztosították, ketten pedig csaknem öltre mentek, mert mindegyik ragaszkodott hozzá, hogy az elveszett bárány az ő bagójából vegyen először.

Harmadnap anya megállt az ágyánál, és csendesen megkérdezte, mi történt. Becsöngetett hozzájuk egy pimasz árva gyerek, aki kétszáz konszignációt kért számon rajta.

Kareltje erre sorban elmondta, mi történt, és hogy elejét vegye a további zsörtölődésnek, azt mondta, inkább vízbe öli magát, semhogy visszamenjen a Beltransathoz.

– De mit szól majd apa? – jegyezte meg anya.

Hogy rádöbrentse, mennyire szilárd az elhatározása a Beltransatot illetően, Kareltje azt mondta neki, hogy füttyül rá, és azt tanácsolta, beszélje meg a dolgot De Keizer bátyjával, aki biztos kiókumlál majd valamit. Kareltje megbízott a bácsikájában, mert valami a parkbeli cimboráira emlékeztette benne.

– Semmilyen munkát nem tudnak neki ajánlani az irodában, amiről beszéltünk – mondta pár nap elteltével De Keizer bátyja.

– Úgy hallom, nemsokára gajra megy az egész Compagnie Belge Transatlantique. A fenébe is, add nyomdásznak!

– Az olyan furcsa foglalkozás – vélekedett De Keizer.

– Nyomdásznak – ismételte meg a bátyja. – Mind megtollasodnak. Ismered ugye a vörös Pauwelst? Húsz éve egy peták nélkül érkezett a városba. A nevét se tudta leírni. Most meg autóval jár, és csak a kezével üdvözlő távolról, még a kalapját sem veszi le.

Ez el is döntötte a dolgot, és Kareltjét egy nyomdász gondjaira bízta.

De Keizer egyik ismerőse véletlenül egy iskolába járt bizonyos Albert úrral, aki most egy nagy nyomdaüzem igazgatója volt, ahova Karelte elmegetett felajánlani a szolgálatait.

A fiú jódarabig bolyongott a folyosók és a lépcsők útvesztőjében, míg végre ráakadt az igazgatói irodára, ahol Albert urat, egy bepomádézott hajú, pelyhedző állú tagot egy grandiózus amerikai íróasztalnál, munka közben találta.

Mellette, egy asztalnál, papírral az ölében és ceruzával a kezében szőke lányzó ült, aki gyorsírással szorgosan feljegyezte, amit diktált. Elöl-hátul mélyen kivágott felsőt viselt, és fekete selyemszalag volt a hajába fonva.

– Voulez-vous relire, mademoiselle Delavie?*

Erre megvonaglott a karcsú test, és úgy rángott és ficánkolt a túl feszes blúzban, mint egy vízzel telt léggömb. Parányit szétnyíltak a nő nedves ajkai, majd rázendített, mint egy csalogány:

– Messieurs Paling & Co., en ville. Nous avons dûment noté votre estimée commande du 17 ct. La composition, la composition...**

– A „composition”-nál elakadt.

– Voyons, mademoiselle... – biztatta Albert úr. Azzal újra lediktálta.

– La composition sera entièrement exécutée à la main, à l'exclusion de la linotype, en caractères droits et italiques Sorbonne No. 10.***

* Visszaolvasná, Delavie kisasszony?

** Annak rendje és módja szerint tudomásul vettük a becsült 17 ct megrendelését. A szedés, a szedés...

*** A szedés teljes egészében kézzel történik, kivéve a linotípust, egyenes karakterekkel és dőlt betűvel Sorbonne No. 10.

Megkérte a kisasszonyt, hogy olvassa vissza.

– La composition sera entièrement, entièrement, entièrement... – fuvolázta az kétségbeesetten.

– Il faudrait faire tous les jours un peu de sténographie, mademoiselle* – javasolta Albert úr.

– Entièrement** – rebegte a kisasszony.

Halvány vonal jelent meg két szemöldöke között, szája legörbült, s kinyújtotta hosszú hattyúnyakát, mintha igyekezne a víz felett tartani szőke fejét. Majd vadul lecsapta az asztalra a ceruzáját, előhúzta a derekánál tartogatott csipke zsebkendőt, és zokogni kezdett.

– Ils m’embêtent tous*** – szipogta.

– Allons, allons, il ne faut pas perdre courage**** – fuvolázta vissza Albert úr.

Melléje állt, és vigasztalóan simogatta a félig meztelen vállakat.

– Revenez tout à l’heure, mademoiselle***** – duruzsolta még előrebígyesztett szája, azzal újra helyet foglalt, lapos oldalpillantást vetve Kareltje felé, aki mozdulatlanul állt az ajtóban.

– Te vagy az a hogyishívják – kérdezte végül, újra belemerülve az írásba, miközben a szabad bal kezével már egy felberregő telefon kagylója felé nyúlt.

– Igen, uram – mondta Kareltje.

* Minden nap meg kell csinálni egy kis gyorsírást, kisasszony.

** Teljes egészében.

*** Mindenki bosszant.

**** Ugyan, ugyan, ne csüggedjen.

***** Jöjjön vissza később, kisasszony.

- Hallo, hallo.
- ..
- La maison Poortmans Deschesne & Co.
- ..
- Ah, c'est monsieur Modard. Bonjour monsieur Modard, bonjour.*
- ..
- Cette circulaire? Oui, monsieur Modard, je l'ai en main. Elle vient d'arriver, monsieur Modard.**
- ..
- Vous désirez que Corned Beef soit entièrement en majuscules, monsieur Modard.***
- ..
- Mais non, mais non, pas le moins du monde, monsieur Modard. Certainement. Cela sera fait de suite et vous aurez encore ce soir la nouvelle épreuve, monsieur Modard. Toujours à vos ordres, monsieur Modard.****
- ..
- Mais parfaitement. Bonjour, monsieur Modard, bonjour.*****

Albert úr letette a kagylót, aztán egymás után kétszer megnyomott egy gombot. Rögtön ezután Karelte ajtócsapódást

* Ah, Modard úr! Jó reggelt!

** Ah, az a brosúra. Itt van a kezemben. Most kaptam meg, Modard úr.

*** Azt szeretné, hogy a Corned Beef teljes egészében nagybetűs legyen, Modard úr.

**** Nem, nem, még véletlenül sem, Mr. Modard. Biztosan. Azonnal sort kerítünk rá, és estére meglesz az új levonat, Modard úr. Mindig az Ön szolgálatára.

***** Tökéletesen, Modard úr. Jó napot, jó napot!

hallott a távolból, és valakinek a könnyű lépteit, aki egy folyosón igyekezett rohanást, majd megjelent egy fontos embernek kinéző finom öregúr, hóna alatt papírköteggel. Hangtalanul becsukta maga mögött az ajtót, majd néhány lépés távolságra az amerikai íróasztaltól megállt.

Albert úr egy darabig még folytatta a munkát, aztán letette a tollát, hátradőlt a székében, és tágra nyílt orrlyukakkal fixírozni kezdte az öregurat, aki szemlátomást kellemetlenül érezte magát a tekintetétől. A mandzsettáit babrálta, végigsimította ősz szakállkáját, leejtett egy iratot, amit sietve felszedett. Albert úr továbbra is merően a szemébe nézett.

– Abruti* – nyilatkozta ki hosszas kivárás után.

Az öregúr hallgatott, láthatólag tudta, hogy ez még csak a kezdet.

– Combien gagnes-tu au juste?*** – kérdezte Albert úr, miután még egy darabig nézte.

– Trois cents francs, monsieur*** – mondta szabadkozva az emberke, s valami olyasmi bujkált a hangjában, hogy „hiszen már úgys tudja uraságod”.

Albert úr mintha számolt volna valamit.

– Tiens, regarde cela, imbécile.**** – Azzal odatolt az embernek egy darab papírt. Az elvette és átfutotta.

– Eh bien?***** – kérdezte türelmetlenül Albert úr.

* Hülye.

** Mennyit is keres?

*** Háromszáz frankot, uram.

**** Tessék, nézze meg ezt, maga hülye.

***** Nos?

– Je ne vois cependant pas, monsieur.*

– Je ne vois cependant pas, monsieur – ismételte el Albert úr, pontosan ugyanolyan arcot vágva, mint az öregúr. – Le titre, nom de dieu, le titre.**

A kisöreg újra szemügyre vette az írást.

– Tu ne vois donc pas, animal, qu’il faut mettre Corned Beef entièrement en majuscules?***

– Oui monsieur, cela fera peut-être meilleur effet. L’atelier aura sans doute pensé...****

– Les pensées sont des rosées et les chats pissent dessus. Fichez moi le camp et faites changer, triple brute.*****

A fontos úr távozott a brosúrával és az iratkötegeivel.

– Tessék, Ganémans úr részére – mondta fintorogva Albert úr, és egy váltót nyomott Kareltje kezébe. – Gondoskodj róla, hogy elfogadja. Egyszersmind járj utána, hogy megbízható-e a pasas.

A fiú átvette a papírszeletet, de moccanni sem mert.

– Mire vársz? – kérdezte Albert úr, aki megint azzal volt elfoglalva, hogy kiszámoljon valamit.

– Nem ismerem Ganémans urat, uram – cincogta Kareltje.

Albert úr meglepődve nézett rá.

– Ó, igen, nos, akkor rendben van, fiam – folytatta barátságosan, kivéve kezéből a váltót. – Később talán majd az irodában, előbb azonban némi gyakorlatszerzés a műhelyben, ott majd

* Nem látom, uram.

** A cím, uramatyám, a cím!

*** Nem látod, te barom, hogy a Corned Beef-et végig nagybetűvel kell írni?

**** Igen, uram, lehet, hogy jobban hat úgy. A műhely úgy gondolta...

***** Tűnés, és változtasd meg, vadbarom!

ember lesz belőled. A kocsit is vezetheted, csak ne túl vadul. Csütörtök reggel hétkor jelenj meg a szedőrésztleg bejárata előtt, 4-es ajtó. És nehogy nekem rövidnadrágban gyere!

És amikor Kareltje már az ajtónál járt:

– Laarmansnak hívnak, ugye?

– Nem, uram, a nevem De Keizer.

A következő pillanatban már kint is volt. Közvetlenül a bejárat előtt meglátta a bácsikát. Brosúrájával a kezében hevesen pörölt egy férfival, akinek toll volt a füle mögött.

– Tu ne bois donc pas, animal* – csípte el utolsó szavait Kareltje, mikor kinyitotta az utcára nyíló kaput.

Boldog volt, hogy végre megszabadult; hanem az a gondolat, hogy vezetheti a kocsit, megdobogtatta a szívét. Már ott látta magát a magas bakon, ahogy megcserdíti az ostort a tajtékzó lovak feje fölött, mint Sztrogoff Mihály, a Cár Futárja. Addig is otthon font magának egy játékosort függönyzsinóról.

– Az Isten szerelmére, légy óvatos! – mondta anya. – Egyéb-ként nem hinném, hogy ilyen hamar megengednék, hogy egyedül hajtsd a lovakat.

– Albert úr azt mondta – biztosította Kareltje.

De Keizer anyuka megvette a hosszúnadrágot, azonban a fiú kénytelen volt továbbra is a zöld egyensapkáját hordani, a gimnázium aranyfonású jelvényével, mert csak néhány nappal azelőtt szerezték be, hogy az igazgató elbeszélgetett a dolgában apával, és 4,50 frankba került.

– Ezúttal becsüld meg magad! – tanácsolta első reggel anya, amikor először indult útnak –, s főképpen, légy udvarias, azt

* Nem látod, vadbarom...

szeretik az emberek. Kicsit hosszú a nadrágod, este majd felvarrom.

– Bent névjegykártyát csináltatok, Anyus – mondta Kareltje –, rózsaszínt magamnak, Mariekennek meg kéket, úgysíngyen van.

Mivel első reggel semmi szín alatt sem akart elkészni, már háromnegyed hétkor ott állt a műhely kapujánál, amelyet csak hétkor nyitottak ki. Kevéssel hét előtt kettesével-hármasával becaplattak az emberek. A végére már vagy húszan voltak. Néhányan félig még aludtak, a többség ugyanolyan sötéten nézett maga elé, mint előző este. Négyen a járdaszegélyre telepedtek, a többiek pedig a bejárat előtti kövekre, Kareltje viszont kicsit arrébb cövekelt le, hogy ne hívja fel magára a figyelmet. Mindazonáltal az egyik fiú észrevette, mert Kareltje hallotta, amint kiszalad a száján: „Jézusatyám, micsoda fej!” – azzal nagyot nyújtózkodott, akkorát ásított, mint egy ház, és belapította az egyik mellette ülő társa kalapját. Hatan azon versenyeztek, hogy ki tud messzebbre köpni.

Aztán nyílt a kapu, az emberek pedig lassan, zsebre dugott kézzel besomfordáltak, egy sötét átjárón keresztül, ahol egy kézikocsi állt. Kareltje habozott. Elinduljon-e ezen az átjárón, vagy csináljon hátraarcot, és irány a park, ahol a naplopók most, hogy hiába várták, biztos azon tanakodnak, hogy mi történhetett vele. Egyszerre olyan előérzete támadt, hogy elfelejtheti azokat a névjegykártyákat.

Ekkor negyed nyolcat jelzett az óra. Arra a gondolatra, hogy nemsokára döntenie kell, kiverte a veríték. Még vetett egy pillantást a hosszúnadrágjára, megérintette arany jelvényes sapkáját, melyet oly boldogan viselt, mikor még iskolába járt,

s amitől most viszolygott, mert nem illett új helyzetéhez, és úgy érezte, a fejére irányítja a figyelmet. Egyébként afelől is kétségei voltak, hogy még mindig jogosan hordja ezt a sapkát.

Merjen vagy ne merjen? Habozott, mint az uszodában vízbe ugrás előtt. Végül nekiindult az átjárónak, kelletlenül vonszolva magát, egész a kézikocsiig, s mellette megállt. Hogy kicsit felbátorodjon, fintorgott egyet a műhely irányába, amelyből csak néhány ablak látszott. Sajnálatos módon az alsó felük matt üvegből készült, így aztán semmit sem tudott kivenni, mivel nem volt elég magas ahhoz, hogy elnézzen felettük.

Hirtelen sugallattól vezérelve felkapaszkodott a kocsira, melyen mindössze egy kipúposodó ponyva hevert. Ez lévén a legmagasabb pont, erre állt hát fel.

– Ha nem tűnsz innét, de rögtön... – hallatszott, és Karelkje érezte, hogy megragadja egy, a ponyva alól kinyúló hatalmas kéz.

– Felvettek ide – mondta Karelkje, aki nagyon megrémült.

– Hogy mondd? – kérdezte a férfi.

– Karel de Keizer vagyok – magyarázta tovább, feltételezve, hogy a személyzetet értesítették az érkezéséről.

A magas név a legcsekélyebb hatást sem gyakorolta a férfira, aki szemlátomást azon töprengett, hogy mitévő legyen, továbbra is fogva tartsa-e vagy eressze el, üssön vagy ne üssön.

Időközben Karelkje felismerte benne azt a férfit, aki a legmesszebbre köpött.

– Az új tanonc vagyok – magyarázta nyugtató mosoly kíséretében.

– Ó – dörmögte a férfi.

Majd kis szünet után:

– Akkor gyere velem!

Bevitte Kareltjét a műhelybe, és összekiabálta a többieket.

– Ez itt a mi nagy Károlyunk, az új tanonc – adta hírül.

Kareltje lekapta a sapkáját, nem is annyira udvariasságból, mint inkább azért, hogy ne vonja magára a figyelmet az arany monogrammal.

– Ez az a fej! – mondta valaki.

Majd Kareltjéhez fordult:

– Nem te ácsorgtál hétkor a kapunál?

Kareltje bólintott.

– Úgy ám! – ismerte el egy másik, miután közléről megnézte magának. – Óriási feje van neki.

– Vízfeje – káromgott egy sápadt fiú, aki maga sem volt sokkal magasabb Kareltjénél. Az idősebbek nem lógatták sokat a lábukat, megvetően odébb rugdosták.

– Ne fotografáljuk le? – javasolta a férfi, aki korábban a ponyva alatt szunyókált.

– Jó – vágták rá hárman-négyen egyszerre.

– Menni fog, Piet?

– Azt hiszem – felelte Piet –, de akkor szaporán.

– Állítsd fel a készüléket – mondta a ponyvás.

Piet, egy jókora lakli, előredőlt, könyökével a térdére támaszkodott, mint egy bakugrást játszó iskolás, és hátul felhajtotta a munkaköpenyét.

Kareltjét, aki semmit sem értett az egészből, de csak félig bízott bennük, odavezették a készülék elé, ahol le kellett térdelnie. Amilyen kicsi volt, Piet hatalmas nadrágja úgy magasodott előtte, mint egy obeliszk.

– Rajta – mondta a férfi –, kukkants be a lepel alá, hogy minden rendben van-e.

Kareltje habozott.

– Ha mondom – azzal Kareltje fejére húzta a köpenyét.

– Nem mozog! Mosolyog! És közelebb a géphez! – hangzott a parancs, mire Kareltje egy reccsenést hallott, és Piet kiegyenesedett.

– Jól fogsz mutatni rajta. Kis fejed lesz – jelentette ki a ponyvás.

IV.

Pár hónap múltán Kareltje kezdte megszokni, hogy csesztetik, annál is inkább, mivel addigra annyira megfogyatkozott a hecc-készlet, hogy a héttől fél nyolcig ülésező nagytanács már vagy háromszor semmi olyat nem talált, amit még nem lóttak el és megérte volna a fáradságot. Azt pedig, hogy ismétlésbe bocsátkozzanak, egy emberként ízetlennek és sótlannak érezték volna.

Kareltje hamar kifigyelte ezt, s amikor egyik reggel egy kis-öreg a fotografálással jött, félelmet nem ismerve odalépett a tanácskozó testület elé, és kijelentette, hogy korábban egyszer már lefotografálták. Piet egyből a pártjára állt, márpedig mégiscsak rá hárult a főszerep, a készüléké, és megerősítette, hogy valóban, a fotografálásra már Kareltje első munkanapjának reggelén annak rendje s módja szerint sor került. Aztán a többiek is felsorakoztak Piet mellé; egyszerre nekik is derengeni kezdett az eset, minthogy valamennyi tanonc közül, akikkel dolguk volt, egyedül Kareltje kászálódott elő sírás nélkül Piet leple alól. S mikor a kisöreg, aki mint kiderült, Kareltje érkezése napján nem volt bent, csak tovább erősködött, hogy az ő személyes multságára mégiscsak kerüljön sor egy második előadásra is, nem sok híja volt, hogy nem őt vetették alá a fotográfia-próbának. Piet már készen állt, és a manust csak a főnök érkezése mentette meg, ugyanis Albert úr közeledtét jelezték az egyik szomszédos teremből.

Vagyis Kareltje helyzete idővel tűrhetővé vált. Egyébként néha még mókás is volt a dolog, főleg, amikor vicceket meséltek

egymásnak, ezek ugyanis olyan vaskosak voltak, hogy immár a retorikaosztályba járó nagyobb fiúktól* hallott legalpáribb történeteket is haloványnak érezte mellettük.

Egyvalami azonban rettenetesen bosszantotta, mégpedig a kocsi. Egy feketére, pirosra és sárgára festett kézikocsi volt, ugyanaz, amelyre első reggel felmászott, hogy benézzon a műhelybe, s amelyet Albert úr szavai alapján először valóságos *vigadónak*** képzelt. Mindkét oldalán ott virított a cég neve a telefonszámmal. Karelte volt elől, Báró alul, egy sárgaszőrű kutya, amelyik nappal a kocsit húzta, éjjelente meg őrködött. Vállain szőrét kikoptatta a tengely, mert igazából túl nagy testű volt a kocsihoz. Minden megállónál leheveredett, orrát átfúrta a járdaszegélynek támaszkodó kerék küllői között, és véreres szemeivel az arra járókat követte. Karel csak félig bízott meg benne.

Rettenetesen rühellte a kikocsizást, és már ezért is vagy tízszer hajszálla volt attól, hogy otthagyja a nyomdai munkát. Nem mintha fenn hordta volna az orrát, és méltóságán alulinak érezte volna Bárót meg a kocsit, habár egyik se volt a kedvére. De a kocsi nagyon figyelemkeltő volt – amúgy ez volt a cél a pirossal és a sárgával –, és az emberek tekintete átsiklott róla a sapkájára, amelyen ott aranylott a gimnázium nevének rövidítése. Márpedig valahányszor csak a sapkáját nézték, Karelte úgy érezte, mintha azt kérdeznék tőle, hogy milyen szakmát képzel el magának.

Amíg egyenesen tudott menni a kocsival, addig még rendben is volt a dolog, mert már messziről láthatta, nincs-e ismerős

* A középfokú (humán) oktatásban (3 plusz 3 év) az utolsó előtti év volt a poësis-osztály, az utolsó a retorica-osztály. (A ford.)

** Városnéző lovasbusz, char à banc, hollandul janplezier. (A ford.)

a láthatáron, és szükség esetén bekanyarodhatott egy mellékutkába. Hanem a forduló már olyan volt Kareljtének, mint másnak elmenni egy kocsmá előtt, ahol sok van a kontóján, mert a kanyar után simán beleütközhetett valakibe, aki hallott korábbi ügyvédi aspirációiról.

Leginkább mégis az a gondolat gyötörte, hogy a kocsijával közlekedvén egykori latintanárával találja szembe magát, a polgárőr egyeslet öblös hangú kapitányával, akinek ezek voltak hozzá intézett utolsó szavai: „Nagy lámpás, de kicsi kanóc”.

Mindazonáltal lehetetlenség volt elkerülni az ismerősökkel való találkozást, és Karelkje egyszer hallotta ám, hogy a háta mögött azt kiabálja valaki: „Hé, dinnye!”, s még fel sem ocsúdhatótt, máris ott lógott a nyakában Lepage és Van Hemelrijk, két egykori pajtása az iskolából.

Mióta nem járt iskolába, Karelkje külseje annyira megváltozott, hogy a legcsekélyebb hasonlóságot sem mutatta korábbi pajtásainak kinézetével. Igaz, még mindig azt a jelvényes sapkát viselte, ez azonban csak még jobban kiemelte a távolságot, mivel, ha eredetileg igazi, törölmetszett gimnáziumi egyensapka volt is, ilyen állapotában már egyetlen iskolába járó gyerek sem merne volna hordani. Már csak két helyen sejlett át a zöld szín, és az egész holmi azt a becsületes, pászentos formát vette fel, amittől egy munkássapka úgy fest, mintha gazdája fejére öntötték volna. Fekete volt a keze, a körmei még annál is feketébbek, mert immár nem számított, hogy tiszta-e a kezéd. A legszembeütőbb újdonság mégis a hosszúnadrágja volt, és Lepage és Van Hemelrijk egyből ki is szúrta ezt.

– Hosszúnadrág, De Keizer?

És a nadrágján keresztül belecsíptek a combjába.

– Fejezzétek be! – mondta Karelkje.

Megállította a kocsit, Báró pedig elheveredett.

– Mi lett belőled, De Keizer? – kérdezte Lepage.

– Nyomdász.

– Jobb, mint az iskola, mi?

– Igen, sokkal jobb.

– Nem lesznek hatalmas bicepszeid tőle?

– Halad a dolog – felelte Kareltje.

– Hová igyekszel?

– Csomagkihordás.

Azzal a kocsijára mutatott.

– Elkísérjük? – kérdezte Lepage Van Hemelrijktől, akinek nem kellett kétszer mondani, befogta magát a kocsi elé, hogy húzza, Lepage pedig Kareltje mellett ment, hogy tolja. Egyfolytában azt kiabálták, hogy „Rá! Rá!”, és hangos „Hülyé!”-vel hessegettek el az útból minden járókelőt, aki ötven lépéssel a kocsi előtt talált átkelni az utcán. Van Hemelrijk már néhány utcával arrébb azt javasolta, hogy felváltva üljenek fel a kocsira, a csomagok mellé, mert onnan sokkal jobban látni. Kareltje először okvetetlenkedett kicsit, végül azonban hagyta magát meggyőzni, mivel elég messze voltak a belvárostól, így minimális volt a kockázata annak, hogy bárkivel is összetalálkozzanak a Poortmans, Dechesne & Co-tól.

– Ha Albert úr meglát, nekem annyi – próbálta még meggyőzni őket, mert gondolataiban megjelent a brosúrás öregúr.

– Akkor majd nyakon dobjuk ezzel a csomaggal! – mondta Lepage, és felvette az egyik legnagyobbat.

Kareltje megadta magát:

– Rendben, akkor indulás!

Valahányszor Lepage-ra és Van Hemelrijkre került a sor, hogy odafent üljenek, nyerítettek a boldogságtól, mint egy

eszélős, de Karelte öröme már nem volt maradéktalan. Valami olyasmi mocorgott benne, hogy ez itt az ő kocsija, miközben a két másik „kocsiverseny”-re használja, mintha futballt vagy Ad király katonát! játszana.

De azért ő is jól mulatott, főképp, amikor Lepage nagyokat tódítva elmesélte, hogyan csináltak hülyét abból a latintanárból, akit Karelte annyira utált. Van Hemelrijkkal most negyedikbe jártak, és a latin mellett görögöt is tanultak. Azzal felmondott egy görög ragozást, hogy bemutassa, mennyivel nehezebb a latinnál.

– De Keizer biztos ebből is jó heccet csinált volna, mi? – nevetett Van Hemelrijkre. – Emlékszel még, mikor Rosával felelt Dominus helyett?

Igen, mind a hárman emlékeztek még. Mekkora kört futott az a Rosa! És micsoda ökörségeket tudott mondani De Keizer annak idején! Nem, azóta sem találkoztak még egy ilyen számmárral.

A nyomdai életről is kérdezték, és hogy a kedvükben járjon, Karelte elmesélt nekik egy állati viccet, amit a műhelyben hallott.

Lepage csak ezért ájtott a koci elejébe. Mindketten ott álltak Karelte mellett, felé hajolva, tátott szájjal, és amikor az utolsó mondathoz értek, amin minden megfordul, a combjukat csapkodták a nevetéstől, és fél lábon ugrálva többször megpördültek a tengelyük körül. Lepage rögtön el is ismételte, nehogy elfelejtse.

Aztán Lepage és Van Hemelrij egyik pillanatról a másikra elunták a dolgot, és elhatározták, hogy golyóznak egyet. Karelte, aki mióta a Poortmans, Deschesne & Co-hoz tartozott, nem golyózott, vett Lepage-tól harminc golyót, aztán a járda széléhez támasztották a kocsit. Az első tíz percben Kareltejét

cipóra verték, de gyorsan újra belejött a játékba, olyannyira, hogy egy idő után már százhusz golyója volt. Megtöltötték a zsebeit, minden lépésnél megzörrentek, és kidudorodtak, mint két alma.

– Vásár, Lepage? – kérdezte, mert belátta, nem lenne tanácsos ezekkel a holmikkal beállítania a műhelybe.

Lepage azonban nem fogadta el az ajánlatot, esze ágában sem volt megválnia a pénzmagtól.

– Na jó, nesze – mondta Kareltje, azzal visszaadta mind a százhuszat.

Lepage és Van Hemelrijk megosztottak a golyókon, majd elindultak hazafelé, mert elvesztegettek néhány órát, és még várta őket a sok házi feladat. Tenyerüket ahogy csak tudták, bepiskolták a kocsin, mivel De Keizer keze úgyszintén fekete volt, búcsút vettek tőle, és úgy nekiiramodtak, szélesen lóbálva az iskolatáskájukat, mintha az életükért futnának.

Csupasz térdeikkel és combjukhoz feszülő nadrágjukkal sokkal fiatalabbnak és üdébbnek látszottak Kareltjénél.

– Azért az iskolában sem rossz – gondolta, ábrándozva nézve utánuk.

Mindkét lába nedves volt, főképp a jobb, mert az a cipője szívta magába a vizet, mivel levált a talpa.

– Nem tudod véletlenül, merre van a Jozef Kalkmansstraat? – kérdezte egy arra járó henteslegénytől.

– Naná – válaszolta amaz, meg sem állva.

Mármost, nagyjából ő maga is tudta, és csak a biztonság kedvéért kérdezte meg.

– Gyí, Báró! – kiáltotta. Azzal megtolta a kocsiját, a sárga szőrű kutya pedig, miközben ereje megfeszítésével balról jobbra lavírozott, hogy legyűrje a kocsinak ellenállását, hasával szinte felsúrolta a macskakövet, és úgy vonyított, mintha nyúznák.

V.

Mindeközben De Keizer nem kerülte el a sorsát. Dubois-t megválasztották a Víg Whistezők elnökének.

Már jó előre látta, hogy egyszer bekövetkezik, és minden újabb ülés után egyre közelebbinek érezte a napot. Az ugyan furcsa volt, hogy Dubois látszólag semmit sem tett azért, hogy elérje célját. De éppen ebben volt a fő ereje, mivel a tagoknak így az a benyomásuk keletkezett, hogy egyáltalán nem érdekli az elnöki szék elnyerése, ami egyfolytában javította az esélyeit.

De Keizer ellenben nagyon is jól tudta, honnan fúj a szél. Meg volt győződve róla, hogy az a hét-nyolc fiatal, aki az elmúlt hónapokban felvételét kérte, Dubois cinkosa. A De Keizert támogató régi vágású whistjátékosokból álló elenyésző többség apránként néhány szavazatra apadt.

– Történjék bármi, semmi szín alatt nem veszek szemet tőle – mondta a feleségének De Keizer, mivelhogy Dubois köszénnel kereskedett. – És Verbist, Lemmers és Molmans sem. Megígérték nekem. Rundokkal lekenyerezni tagokat, ahogyan ő szokta, én az ilyesmit megvetem.

– De a szivarok – figyelmeztette anya.

– Szivarok, szivarok – sziszegte De Keizer –, nem szelelek egy olyan tróger szenével, még ha az összes szálát magamnak is kell elszívnom!

Végül aztán megtörtént, mégpedig a whistezők Brüsszelben megrendezett országos bajnokságának folyományaként, ahol a Víg Whistezők csak külön dicséretben részesültek, miközben

a megelőző két évben elsők voltak. Ha ezúttal is nyernek, végleg elhódították volna az ezüst klubkupát, amely már második éve náluk volt, így azonban átkerült egy Bruges en Avant! nevű ismeretlen brugge-i egyesülethez, amely korábban még csak részt sem vett a versenyen.

– Bruges en Avant! – nevetett rosszmájúan Dubois. – Uramatyám!

A fiatalabbak De Keizer és Verbist régimódi játékmódorát okolták a vereségért: háromszor kijátszani az aduszínt, és hasonló számárságok!

A katasztrófát követő első ülést De Keizer nem fogja egykönnyen elfelejteni. Amikor belépett, mintegy jelre elnémult a zsvij, s rögtön észrevette azt is, hogy valami készül. Leült a székébe, az asztal végére, és látta, hogy Verbist és Molmans, akik addig mindig támogatták, nincsenek jelen. Lemmers a megszokott helyén ült, de kerülte De Keizer pillantását, s úgy tett, mintha máshol járnának a gondolatai. Akkor megértette, hogy nincs menekvés. Megrázta a csengőt, és megnyitottnak nyilvánította az ülést.

Miután a titkár felolvasta az előző ülésről készült jegyzőkönyvet, De Keizer felállt, és bizonytalanul belekezdett a monológjába.

– Tisztelt Tag Urak!

Néhány pillanatig elgondolkozott, majd folytatta:

– A Brüsszelben rendezett országos whistbajnokság...

Ezek voltak a Víg Whistezők elnökeként elmondott utolsó szavai, mivel itt máris elakadt. Bal felől, ahol Dubois cinkosai foglaltak helyet, füttyszó hallatszott, néhány fiatal pedig azt kiabálta, hogy a vezetőség mondjon le. De Keizer tett még egy

reménytelen kísérletet, hogy csendet teremtsen, majd miután néhány percig eredménytelenül rázta a csengőt, leköszönt.

A többiek tüstént összeültek, hogy új elnököt válasszanak. Dubois először vonakodott jelöltetni magát, de aztán engedett az unszolásnak. Tiszta komédia!

A kedveszegett De Keizer csak ekkor döbbent rá, hogy az Egyesület az élete. Az utolsó reménybe belekapaszkodva, minden szégyenérzetről megfeledkezve, mégis újra felvetette magát a jelöltek listájára. Amíg a szavazócédulák bontogatása zajlott, tartotta magát, s azt is mosolyogva hallgatta, amikor nyomasztó csönd közepette felolvasták az eredményt: hét szavazat többséggel Dubois nyert.

Az új elnököt diadalmasan odavezették a fő helyre, ahol sorban elébe járultak a tagok, hogy szerencsét kívánjanak neki.

De Keizer sem vonhatta ki magát.

– Gratulálok – mondta.

Amikor belépett az ajtón, kinézete megrémítette a feleséget.

– Megválasztották?

– Nem megjósoltam? – mondta a férfi, letéve az asztalra pipáját. Helyet foglalt a tűzhely mellett, és olyan aggodalmas arccal nézett maga elé, hogy madame De Keizer nem kérdezősködött tovább.

– Kareltye még nem jött meg? – hallatszott egy idő után, de mintha nagyon messziről jött volna.

– Kareltye még nem jött meg?! – ismételte el De Keizer anyuka. – Hisz mindjárt éjfél! Teljesen meghibbansz, ha így folytatod! Bújj gyorsan ágyba!

Mivel eszében sem volt átengedni a teret Dubois-nak, De Keizer egyszerű tagként továbbra is részt vett az üléseken.

Azonban az effajta szerep sorvasztó hatása ellen védtelennek bizonyult, s szemlátomást minden nappal öregebb lett.

Természetesen az ellenzékben találta magát, de így sem akadályozhatta meg, hogy ostrom alá ne vegyék és le ne rombolják elnöki örökségét.

Első intézkedéseként az új választmány áthelyezte a hosszú asztalt, amely pedig már húsz éve ugyanott állt, azzal az ürüggyel, hogy jobb fényviszonyokat teremtsen. Majd a különböző okleveleknek és a fali pipatóriumnak is más helyet találtak.

– Csak nem a jobb fényviszonyok miatt? – vágott oda De Keizer.

– Igen, De Keizer barátom – mondta békítőleg Dubois. – A jobb fényviszonyok miatt.

És tovább folytatta a változtatásokat, úgyhogy hamarosan semmi sem maradt az ülésterem korábbi berendezéséből és díszítéséből. De még a régi szabályzatot, az egyesület érinthetetlen alapszabályát sem tartotta tiszteletben. Már az új rezsim ötödik ülésén módosították az első artikulust az egyik fiatalabb tag javaslatára, a következőképp: „Az egyesület célja a whist és más kártyajátékok szorgalmazása.”

De Keizer és néhány barátja hiába próbált makacsul kitarítani és küzdött az alapvető módosítások ellen – győzött az éretlen taknyosok alkotta többség.

– A végén még Fekete Pétert is játszhatunk, mint Kareltje és Marieken otthon – mondta szarkasztikusan De Keizer.

Ama bizonyos gimnáziumi eset óta ki nem ejtette „Kareltje” nevét, ezúttal azonban izgalmában kiszaladt a száján.

– Apropos, megemberelte magát a fiú? – kérdezte az állát simogatva Dubois. – A Poortmans, Dechesne & Co egyik kocsijával jár, ha nem tévedek.

És rút szemeivel De Keizerre nézett, de arcáról hiányzott a mosoly.

– Igen – felelte a jóember lángra gyulladt arccal.

– Az istókját neki, hát nyomdászinas lesz? – kérdezte Verbist, De Keizer egyik legrégebbi cimborája. – Azt hittem, ügyvédnek tanul!

Lerakta cvikkerét, és kutató szemmel nézett a barátjára, várva, hogy kielégítő válasszal szolgáljon.

– Végül több kedve volt szakmát tanulni, Verbist – mormolta De Keizer, remélve, hogy a többiek, akik most már úgyszin- tén mind őt nézték, nem hallják meg, amit mond.

– Hogy mondd? – kérdezte Verbist, aki töviről hegyire ér- teni szerette volna.

Csaholtak a kutyák. Bezárult a kör a szarvas körül.

– Hogy szakmát akart tanulni! – fakadt ki De Keizer, ezúttal rettenetes erővel.

– Nem kell ám úgy kiabálni! – mondta rémulten Verbist De Keizernek.

Az este további részében már nem lehetett szavát venni, s nemsokára haza is ment. Vajon a végét érezte volna? A fia iránt érzett mérge mindenesetre hirtelen elszállt, és mélységes apáti- ának adta át a helyét.

Már vége felé járt az ősz, amikor egy napon a városban sé- tálva váratlanul Dubois-ba botlott. Hűvösebbre fordult az idő, ám De Keizer még mindig nem rendelt tőle szentet.

– Jó napot, De Keizer! – mondta Dubois, miután tetőtől talpig végigmérte.

– Jó napot, Dubois úr!

– Kemény télnek nézünk elébe – mondta az új elnök.

– Bizony úgy fest – hagyta helyben De Keizer.

Elsápadt, térdei megrogytak, mint mindig, valahányszor szóba kellett állnia Dubois-val.

Az eltűnődött.

– Még nem szerezted be a szenet, vagy tévednék, De Keizer? – szegezte egyenesen De Keizernek a kérdést, miközben merően a szemébe nézett.

De Keizernek kedve lett volna azt mondani, hogy nem kér a szenéből, még ingyen se kéne neki, de aztán a gyávasága győzött.

– Nem, még nem – ismerte el.

– Akkor ideje fontolóra vened, mert meredeken emelkednek az árak.

– Meg fogom beszélni a feleségemmel – tért ki az egyenes válasz elől De Keizer.

– Igen – folytatta Dubois –, jó ötlet. De akkor mihamarább. Nem tartod zavarónak az üléseken az állandó füstölést? Ennek igazából véget kell vetni. Ilyen kis helyiség és hozzá harmincegynehány tag...

Most, hogy választhatott, meghajol vagy megtörik, De Keizernek a fejébe szökött a vér.

– Próbaképpen szállíts le nekem 500 kilót – hangzott végül.

Elveszettnek érezte magát, máskülönben torkon ragadta volna Dubois-t.

– Vegyél 1000 kilót, akkor ingyen vállaljuk a házhozszállítást! – mondta jóakaróan Dubois.

– Rendben, akkor legyen 1000 kiló.

– Vegyesen?

– Felőlem rendben – mondta gombóccal a torkában De Keizer.

Annyi lélekjelenléte még volt, hogy megkérje Dubois-t, ne legyen közte sok törmelékszen.

– Bízd csak rám – mondta Dubois, a magasba emelve jobbját.

Egy noteszt húzott elő a zsebéből, és feljegyezte az 1000 kilót.

– Ami pedig a füstölést illeti, egyelőre minden marad a régi-ben – zárta le kacsintva, azzal továbbment.

De Keizer olyan nehéznek érezte a lábait, mintha az egész napot járkálással töltötte volna.

Mikor hazaért, egyenesen bejelentette:

– Szenet rendeltem Dubois-tól.

Felesége hallgatott, mert megértette: a végzet rendelte így.

Néhány nap múlva De Keizer rosszul érezte magát, és reggel nem kelt fel az ágyból. Miután a lenmagkása, a hashajtó és a jódtinktúra is hatástalan maradt, hívták a doktort, aki néhány éve már megmondta, hogy a túlzott sörivástól van.

– Ha nem tartod be az előírásaimat és nem tartóztatod meg magad teljesen az ivástól, akkor akár el se jöjök – hangzott az akkori figyelmeztetése.

– Most már látod, hogy nem a pénzünkre utazik! – mondta De Keizer diadalmasan a feleségének akkor. – A legtöbben mindféle cseppeket írnának fel, és rendszeresen vizitelnének.

Ennek ellenére sem hagyott fel az ivással, mert nagyon szerette a sört, és ha nem járt el inni, a nyakán maradtak a szivarjai.

Ezúttal azonban az orvos duzzadt májat diagnosztizált De Keizernél, és ödémát a lábában. Mondott neki néhány bátorító szót, még benézett a gyerekekhez, majd távozott.

– Jól gondolom, hogy nem ihat több sört, doktor úr? – kérdezte anya, mikor kiengedte.

– Nos, nyugodtan adj neki egy pohár sört és egy kupica pálinkát is, ha éppen arra vágyik.

Ám De Keizer mája egyre duzzadtabb lett, a lába napról-napra dagadt. Már a zokniját sem tudta felhúzni. Szervezete annyi vizet termelt, hogy a doktor nem győzte lecsapolni.

– Mindig mondtam neked, hogy csak akkor egyszer voltam abban a bárban, Van Tichelennel, és ebből nem engedek – jelentette ki egyik este egészen váratlanul.

– Ugyan, ugyan, nemsokára jobban leszel – próbálta nyugtatni a felesége.

– Badarság – mondta De Keizer. – Nincs mit tenni.

Azzal megölelte Mariekent, és kérte Kareltjét.

– Fiam – szólt –, ha megnősz, vigyázz az olyan barátokkal, akik rossz nők társaságába keverednek. Az ilyesmi csak viszi a pénzt a háztól, erről éppenséggel tudna mit mesélni Van Tichelen úr, és gyakran eljár miatta otthonról a békesség, amint azt magam is megtapasztalhattam. Maradj anya mellett, és tegyél ki magadért! Apropó, hogy s mint mennek a dolgok a Poortmansnál?

– Jól, Apus.

– Olyan furcsán cseng a hangod! – mondta De Keizer. – Talán nincs minden rendben?

Szokatlanul halk volt a hangja, mintha gyónni hívna.

A fiú nem felelt.

– No, öcskös – erősködött, Kareltje fejét simogatva. – Nyugodtan elmondhatod nekem, ha valami nyomja a szíved. Nem leszek mérges.

Annyira bánta az iskolai fiaszkót, hogy átallott volna a felől érdeklődni, hogyan halad a nyomdász mesterség elsajátításával, Kareltje pedig a maga részéről makacsul hallgatott mindenről.

– Nos? – kérdezte kis szünet után De Keizer.

– Csesztetnek – jelentette ki Karelte.

De Keizer a könyökére támaszkodva feltápáskodott. Anyyira megdöbönt, hogy először nem talált szavakat, csak méregette a gyereket.

– Nem szégyelled magad, hogy beszélhetsz így az apád előtt? – ennyit tudott mondani végül.

Karelte már felkészült a pofonra. Leszegte fejét, mint egy bika, amely öklelni készül, és sötéten nézett a szemöldöke alól.

De Keizer belátta, hogy ezzel nem jut sehova.

– Hogy érted, Karelte? – könyörgött. – Nem vernek, ugye? Nem, nem verik.

– Hát akkor mit csinálnak?

– Piszkálnak. És ott van a koszos kocsi is.

– Piszkálnak – sziszegte a férfi. – Ki mer piszkálni?

Karelte megvonta a vállát, mintha túl hosszú lenne azt elmondani.

– Piszkálnak? – kérdezte újra De Keizer. – Nem piszkálhatnak. Nincs joguk, érted? Verd be az elsőnek a fejét, aki bántani akar. Vagy egyszerűen menj fel Albert úrhoz, és mondd el neki mindent.

Nagyon feldúlt volt, vadul csapkodta a paplant öklével.

– Meséld el nekem pontosan, mivel bántanak! – erősködött megint, amikor első felindultsága kissé alábbhagyott.

Erre Karelte végre elmesélt párat a legfigyelemreméltóbb heccekől, melyeket már kipróbáltak rajta, többek közt a fotografálást.

Ez utóbbi eset felett De Keizer egyszerűen nem tudott napirendre térni.

– Kérdelem én, hát hogy lehet ilyet csinálni? – motyogta.

Ahogy Karel'tje mind többet mesélt, újra elfogta a felháborodás – akár egy lázroham futott végig rajta. Elfeledkezett a duzzadt májáról és a lábában felgyűlt vizenyőről, mert maga előtt látta Pietet a felhúzott köpenyével, mint valami istenkáromlást.

– És még csak nem is próbáltál ellenszegülni! – fakadt ki. – Békésen eltűröd, hogy az a kutya az arcodba tolj... Miért is nem tudtam korábban, korábban, korábban... – ismételte el háromszor, egyre elhalóbb hangon.

Szeme megtelt szeretettel, de a szája félreérthetetlen megvetést fejezett ki. Visszadőlt, még mindig reszketve, s egy darabig így maradt némán, gondolataiba elmerülve. Tekintete tanács-talanul vándorolt a szobában, mintha mielőtt meghalna, gyorsan még egy talizmánt keresne a csesztetés ellen.

– Milyen kár, hogy nem lett belőled ügyvéd! – kezdte újra, a fejét csóválva.

– De végül is – mondta aztán, mintegy összegzésül, s egy pillanatra felébredt benne a tetterő –, még csak tizenhárom éves vagy, és ha odafigyelsz, később saját nyomdát nyithatsz, és talán sok pénzt keresel majd.

Aztán újra a feleségét hívta.

– Marie – kérte elcsukló hangon –, mondd meg a Víg Whis-tezőknek... Ó, inkább ne mondj semmit.

Csöngettek, és madame De Keizer lement ajtót nyitni.

Van Tichelen volt az, aki eljött, hogy talpra állítsa a lábadozót.

Madame De Keizer szemmel verte az ajtóban, mert tudta, hogy az Empire Tavern-nek a hentes volt az értelmi szerzője. A hústorony viszont mintha észre sem vette volna, derűsen, a sétabotját lengetve belépett. Pimaszul végigmérte a nőt, mert

látta, hogy nincs rajta fűző, és azt mondta mély basszus hangján: „Jó napot, ifjúasszony, az ördögbe is, te egyre fiatalabb leszel! Hol az a beteg?”

Madame De Keizer hívta Kareltjét, aki elvezette Van Tichelent De Keizer szobájához.

– No, öcsém! Mégis mennyi ideig akarod még itt nyomni nekünk az ágyat? – kérdezte a hentes. Azzal jó alaposan meg-
rázta a beteget májastul-mindenestül.

– Amíg el nem jönnek értem – célozgatott De Keizer. – Tapogasd meg a lábamat!

– Ugyan, mire ez a nyavalygás! – mondta Van Tichelen. – Szombatra gyógyulj meg, de nehogy aztán a Víg Whistezők ülésére menj!

– Miért? – kérdezte De Keizer.

– Tudok valamit – világosította fel suttogva Van Tichelen. Azzal egy táncdalocskát kezdett dudorászni, amely most jött Párizsból.

– Megint az Empire Tavern-ben?

– Megkegyültél? Azok már rég kiszolgáltak. Nem ám! Ez az otthonában fogad. Egy hat láb magas franciácska. És azok a mellek, nagy ég! No, de majd meglátod!

Kihúzta kövér hasán a mellényt, izgett-mozgott, és olyan csábos szemmel nézett, hogy a besárgult beteg képtelen volt visszatartani a nevetést.

Miután a hentes távozott, De Keizer hallotta, hogy valaki szentséggel a csendes utcában, ostor suhog és felnyerít egy ló.

Némán feküdt a párnái közt, holtra fáradtan, lehunyta szemmel.

Kareltje jött be a szobába, hogy szóljon:

– Meghozták a Dubois szenét, Apus!

De Keizer még azt tanácsolta utolsó erejével:

– Mondd meg anyának, figyeljen oda, nehogy átverjék a tömeggel!

Világosan hallotta a vas pinceablak csapódását, majd a vállakról a mélybe zúdított zsákok puffanását. Az utolsó zsáknál fullasztó érzés fogta el.

– Tán csak nem haldoklom? – kérdezte, de senki sem volt a szobában.

VI.

Alig ment híre a Testvériségben a halálesetnek, a Vig Whistezők már össze is hívtak egy rendkívüli ülést a szervező bizottság felállítására. Ennek feladata lesz gondoskodni arról, hogy az elhunyt elnököt kellő ünnepélyességgel helyezzék végső nyugalomra.

– A Vig Whistezők megmutatják, hogy korai volna még leírni őket – jelentette ki Dubois. – Tüstént kiírnunk egy bajnokságot; egyszerű lehetőség lesz, hogy revansot vegyünk a Brüsszelben elszenvedett vereségért. Egy füst alatt kipipálhatunk mindent.

Az előkészületek valóban nagyszabásúra is sikerültek, és madame De Keizer büszkén konstataulta, amint három, feketébe öltözött, karján gyászszalagot viselő férfi veszi át a rendelkezést De Keizer földi maradványai fölött, akik mindenről gondoskodtak, a halottas ház feldíszítéséről, egy gyönyörűséges halottaskocsiról, nyalka halottkísérőkről, ötven kocsiról és zenés miséről.

Hogy mégis mire szolgál az az ötven kocsi a szükséges négyöt helyett, csak a temetés napján vált világossá.

A nagy napon, délelőtt tízkor Marieken morajra lett figyelmes.

– Egy egyesület! – mondta ujjongva Kareltje, amikor kinézett az ablakon.

Kapott egy fekete kalapot, mivel a sapkája nem illett a temetés méltóságához.

– Csendesebben, fiam! – mondta anya, miközben felemelte Mariekent, mert ő is ki akart nézni.

Végeláthatatlan menet vonult lassú léptekkel az utcán De Keizer otthona felé.

Elöl ment a brüsszeli Association Générale des Joueurs de Whist et de Piquet zenei tagozata talpig vörös bársonyba bújtatva, Rubens korát idéző elegáns zekében és buggyos nadrágban. Mókás fehér tollas kalpag volt a fejükön, és gyászindulót játszottak.

A zenekar után vonultak a Víg Whistezők, akiket az Association Générale pár száz rendes tagja követett. Mögöttük nagyszámú küldöttségek: a Keresztény Kártyajátékosok Szövetsége, úgyszintén Brüsszelből, amely eredetileg az Associationból kivált szakadárokból toborzódott; a Whist és Fekete Dáma Antwerpenből; a Les Joyeux Whisteurs Gentből, a Bruges en Avant!; a mecheleni Adu Ászok, és vagy még egy tucat egyesület kevésbé jelentős városokból. Volt hét, gyászkreppbe burkolt zászló és rengeteg gyászkoszorú. Közülük is kivált egy élő virágokból font bődületes koszorú vonta magára a járdákat megtöltő bábész tömeg figyelmét, amelyet a rendőrségnek kellett kordában tartania.

Négy elnökségi tag vitte, és egy szalaggal volt átkötve, melyen ez állt: „A Víg Whistezők elnöksége és tagsága a gyászolt Louis De Keizer emlékére”. Elöl a temetkezési vállalat egyik embere lépdelt, fején háromszögletű kalappal és pálcával a kezében, aki ünnepélyes mozdulatokkal megálljt parancsolt a vilamosoknak, és varázsos módon mindenhol utat nyitott a menetnek. A halottas házhoz érve magasba emelte a pálcáját, mire elnémult a zene, és a menet megállt.

– Bejönnek – mondta Kareltje, aki még mindig az ablakban lógott, és a következő pillanatban már be is jelentkezett egy, a magukat képviseltető egyesületek elnökeiből álló küldöttség.

A brüsszeli Association Générale elnöke franciául rövid szónoklatot intézett madame De Keizerhez, Kareltjéhez és De Keizer bátyjához, utána egy férfi lépett be hatalmas kerettel, amelyet az asztalra állított. Miután minden elcsendesült, Dubois felhajtotta róla a leplet.

Ott állt előttük De Keizer teljes életnagyságban, mellig ábrázolva, némiképp megfiatalítva és teltebben, kipödört bajusszal és kicsattanva az egészségtől.

Dubois néhány szó kíséretében a Víg Whistezők nevében hivatalosan átnyújtotta De Keizer asszonynak a portrét.

- A megszólalásig hasonlított – mondta De Keizer bátyja.
- Apus soványabb és ráncosabb – vélekedett Kareltje.
- Nos – mondta a nagybátyja –, az aligha hiányzik.
- Úgy is van, alig hiányzik valami, hogy tökéletes legyen – mondta Dubois, miközben szemrehányó pillantást vetett a fiúra.

De Keizert kivitték a házból.

– Szinte már semmi súlya – mondta anya, látva, hogy a halottkísérők milyen kecses tartással hordozzák a koporsót.

Helyi szokás szerint madame De Keizer és Marieken otthon maradtak, míg Kareltjét, mint az elhunyt egyetlen fiúgyermekét a ceremóniamester a díszhelyre vezényelte, közvetlenül a halottaskocsi mögé. Új kalapját a kezében kellett fognia, és a macskakőre sütnie szemét.

– Igyekezz a zene ritmusára lépdelni, és maradj mindig egyenlő távolságra a kocsitól – figyelmeztette még a háromszögletű kalapos férfit.

Kareltje után ment De Keizer bátyja, aztán madame De Keizer három fiútestvére, majd egy nagybácsi és néhány unokaöccs, őket követte négy úr az irdatlan koszorúval, és az egyesületek zárták a sort. Megint a zenekar vonult az élen.

A templomnál kisebb incidensre került sor, mivel a genti Joyeux Whisteurs, egy kifejezetten vörös egyesület nem volt hajlandó beülni a misére.

Az illetudóbb brüsszelieknek, akik viszont többségükben szélsőséges liberálisok voltak, nagy nehezen sikerült elérniük a gáncsoskodó gentieknél, hogy az elhunyt iránti tiszteletből az istentisztelet alatt ne tüntessenek az utcán jelenlétükkel.

– Voyons messieurs, soyons raisonnables – könyörgött visszafafojtott méltatlankodással Dubois. – Ne gêtez pas un pareil triomphe!*

– Vive Gand! – kiabálta vissza az egyik, a többiek háta mögé bújva.

A gentiek bevonultak egy kocsmába, és legott tiltakozó gyűlést rendeztek, melynek során egyikük még az asztalra is felállt.

– Genti legények, Artevelde népe! – kezdte. – Nous avons été trahis par les calotins, mais nous allons leur prouver que les Gantois ont encore le fierté de leurs ancêtres.**

Amikor a többiek kijöttek a templomból, azért a gentiek is csak kiálltak a kocsmaaajtó elé. Kihívóan kibontották vörös zászlajukat, és nem mozdultak, amíg el nem vonult a menet. Aztán énekszóval bevonultak a városba.

* Ugyan már uraim, ne veszítsük el az eszünket! Ne rontsunk el egy ilyen diadalt!

** A fővegesek elárultak minket, de be fogjuk bizonyítani nekik, hogy Gent népe még mindig büszke őseire!

A sírnál négy beszéd hangzott el: egy-egy Dubois, az Asso-
ciaton Générale elnöke, a Keresztény Kártyajátékosok Szövet-
ségének elnöke részéről, valamint egy rövidebb De Keizer báty-
jának a szájából, aki köszönetet mondott a megjelenteknek az
elhunyt személye iránt tanúsított érdeklődésért.

Kivált Dubois beszélt szépen. Csodásan foglalta össze De
Keizer ragyogó pályafutását, melyet egyszerű tagként kezdett,
de nem sokkal később már elnökhelyettesként folytatott, aztán
évekig szolgált a Víg Whistezők elnökeként. Igen tapintatosan
hallgatott a brüsszeli vereséget követő kényszerű lemondásáról.
Megemlékezését megindító búcsúszavakkal zárta, és azzal a
fogadkozással, hogy szívükben örökké megőrzik De Keizer em-
lékét.

Néhányan szipogtak, egy részeg púpos Mechelenből, aki
hátrébb szorult, meg amiatt ágált, hogy nem hall és nem lát
semmit.

Végül De Keizert leeresztették a gödörbe, és Kareltjének
kellett az első lapát földet a koporsójára szórnia. Nagybátyja
valamit súgott a fülébe, mire a fiú azt mondta: „Nyugodj béké-
ben, apa”, és kicsit sírdogált is hozzá.

Miután a családtagok és a legfontosabb személyiségek is egy
marék földet dobtak a leeresztett koporsó után, előléptek a sír-
ások, akik nagyokat lapátolva egy szempillantás alatt bevégez-
ték a dolgot.

Házuk ajtajánál Kareltje Willemsen úrba botlott, egy idő-
s úrba, aki már De Keizer lemondása előtt kikopott a Víg Whis-
tezők egyesületéből.

Kareltje abból az időből ismerte, amikor még vasárnap dél-
előttönként elkísérhette apát. Willemsen már rövidlátó volt és

nyavalyás, és nem nagyon mozdult ki otthonról. Alaposan megnézte Kareltjét, és a vállára csapott.

– Nézd csak, az ördögbe is, hát nem a mi kis ügyvédünk? Ejnye, hogy megnőttél! És hogy ízlik az iskola?

– Az iskola, Willemsen úr?

– Derék! Ennek örülök.

Elővette piros zsebkendőjét, kitörölte a nedvességet tompa szeméből, és megtisztogatta a szemüvegét.

– Add át üdvözlétemet apádnak! – mondta még, azzal harákolva tovább sétált.

Kareltje döbbenten nézett utána, ahogy továvitorlázott néhány autó és egy serfőző kocsik között.

Aztán bement a házba.

Már az előszobában, amikor új kalapját hanyagul felakasztotta a fogasra, megcsapta orrát a sült hús mennyei illata.

– Szaladj el egy kiló sóért! – hebegte anyja, egy doboz gyufát nyújtva felé.

– Ezzel fizessek? – kérdezte.

– Ah – mondta bosszúsan anyja.

Egy darabig keresgélte, a kandallópárkányon talált egy kis kupac aprót, és odaadta, anélkül, hogy megszámolta volna.

– Dubois úr beszélt a legszebben, anyja – mondta még, mielőtt elhagyta volna a konyhát.

– Csakugyan, fiam?

S amikor Kareltje ránézett, mert olyan furcsán ejtette ki a szavakat, látta, hogy lebiggyedt szájjal, sírva kószolja a levest.

Antwerpen, 1914

UTÓSZÓ

A flamand Willem Elsschotot (Alfons De Ridder reklámszakember írói álneve) szerencsére már nem kell bemutatni a magyar olvasóknak. Nálunk is letette névjegyét profetikus erejű verseivel és kisregényeivel, a *Sajttal*, *A lidércfény*-nyel vagy legutóbb a *Kenegetéssel* és *A lábbal*.

Az *Egy csalatkozás* (*Een ontgoocheling*) a fiatal Elsschot második, könyvalakban is megjelent prózai műve, amelyet 1913-ban fejezett be. Elsschot szokása szerint sokat javíttatott a készülő szövegen, bővítette, többször is átírta – szó szerint is, egyik füzetből a másikba –, és a perspektíva átrendeződésével párhuzamosan a cím is folyamatosan változott: Madame De Keizer, De familie De Keizer (A De Keizer család), Ontgoocheling (Csalatkozás), De roeping (Az elhívás), Een ontgoocheling (Egy csalatkozás). Ironikus módon ebben a végső változatban sokkal inkább lebegteti, hogy melyik csalódásra is kellene gondolnunk – annyian, annyiszor csalódnak a szereplők közül.

Idősebb korában Elsschot többször is úgy nyilatkozott, hogy az *Egy csalatkozás* a legkedvesebb írása: „egy darab az ifjúságomból”. Kétségtelen, hogy mint minden könyve, ez is önéletrajzi elemekből táplálkozik – de egészen szabadon játszik ezekkel. Karetjtével ellentétben Alfons egyáltalán nem volt rossz tanuló az antwerpeni Királyi Atheneumban, habár a franciának (a franciával szembeni viszolygásnak, és mindannak, amit az akkori Belgiumban a francia jelentett) az ő esetében is döntő szerepe volt abban, hogy ne fejezze be a tanulmányait. Első

gyerekének viszont legendásan nagy volt a feje, és ő a kisregény megírásának idején erősen küzdött a franciával – csak még az elemiben. A karakán és zsörtölődős madame De Keizer alakja inkább emlékeztet Alfons feleségére, mint az édesanyjára. Alfons apja pék volt, és egészen más karakter, mint a kisregény egyik főszereplője, az alamuszi szivargyártó De Keizer – és Elsschot éppenséggel magából is kölcsönözhetett vonásokat az apa alakjához. Pajtásai visszaemlékezéseiből tudható, hogy az ifjú Alfons az iskolai önképzőkört különböző kocs mákból irányította, sokszor úgy adott tanácsokat, instrukciókat – mert köztudomásulag „Mindent tudott” –, hogy fel se nézett a kártyázásból. A szöveg néha kifejezetten épít is arra, hogy egyik vagy másik szereplőben van valami Alfonsból, miközben sok másban különbözik tőle. Az *Egy családkozás* tele van belső poénokkal, amelyek De Ridder pályájának bizonyos fokú ismerete nélkül nem ülnek. Például Stockmans megkérdezi Kareltjétől, hogy tudja-e a földrajzot – mivel külföldre szóló leveleket is rábízna –, mire az azt feleli jellegzetes szavajárásával: „Megyeget” (Dat gaat nogal) – mármint Alfons a gimnáziumban a hollandon kívül földrajzból is évfolyamelső volt.

Az *Egy családkozás*ban jelenik meg először Elsschot egyik nagy témája, az egyensúlyvesztés, vagyis a mindennapi életbeli sikertelenség és a családban játszott szerep, a családfői tekintély ettől elválaszthatatlan megingása, amit jóval később a *Sajtban* sokkal egyértelműbben egy szereplőre koncentrálva, aprólékosabban is kidolgoz majd.

Elsschot könyvéből komisz és kegyetlen világ tárul elénk. A gyöngéknak, a mulyáknak, bizonytalanoknak itt nem sok fű terem; szimbolikus tárgyak sokasága sulykolja és vési be az emberek tudatába és lelkébe a fennálló rendet; a hierarchia legalján

a gyerekek és az állatok állnak; teljesen elfogadott dolog a hatalommal vagy a testi erővel való visszaélés, a hecc, a zsarolás és a megfélemlítés, a korrupció és a nepotizmus (talán betyárbeccsület létezik). És egy antik tragédia könyörtelenségével múlik az idő. Igaz, az elbeszélő eléri, hogy átmenetileg megfellelkezzünk erről: néha éveket ugrik a cselekmény, máskor hosszasan olvashatunk két-három nap eseményeiről (de az elbeszélés gördülékenysége, a történet mindennapisága is ezt a hatást szolgálja).

A kezdetben már ott a vég. Ezt jelzi a felütésben De Keizer vásárlóinak hosszas felsorolása, ami az utolsó fejezetben az alságos temetési menet megjelenítésében köszön vissza. A kisbani szivargyártásra egy egész életforma alapul; ennek része az ivászat és a kártyázás, illetve a whistegyletben betöltött funkció. Elég, hogy az egyik eleme meginogjon ennek az együttesnek, és dől az egész. Mivel De Keizer szivarjai nem elég jók és nem is híresek, értékesítésükhöz szükség van a szivargyártó állandó – felettébb terhes – jelenlétére. Ugyanakkor De Keizer természetől gyáva, rendre meghunyászkodik az erősebbek előtt. Amikor az egylet frissen megválasztott elnöke, Dubois felveti neki, hogy az üléseken be kellene tiltani a füstölést, akkor valójában azt üzeni, hogy bármikor megfoszthatja a megélhetésétől (hiszen De Keizer vevőinek jó része az egyletből kerül ki, és már azzal is elveszíthetett közülük egyeseket, hogy leváltották). Ugyanakkor az undok szénkereskedő fellépése azért is megsemmisítő, mivel tükröt tart De Keizer elé, aki szinte darabonként adogatja el és személyesen hordja ki a szivarjait, miközben ő nagybani árus, aki bizonyos mennyiség fölött ingyen vállalja a szállítást.

Egy jelentéktelen dolog, egy ismeretlen kis klub győzelme után kártyavárként dől össze De Keizer nagy nehezen felépített élete, ráadásul egy olyan pillanatban, amikor már csak egész kevés hiányzik a „nagy” diadalhoz, a kupa végső elhódításához. Ezután rohamtempóban számolódik fel a szivargyáros jelenléte. Mintha ott se lenne; alig hallatja a hangját, szinte nem is hallatszik a hangja. „Szinte már semmi súlya”, mondja a koporsóhordozók könnyed mozdulatának láttán (talán attól elbűvölve) a felesége (aki valószínűleg nem is tudja, milyen igaza van).

De Keizer nem is reménykedik abban, hogy előbbre juthatna az életben. Legalább otthon próbálná menteni a tekintélyét, de csak tovább ront a helyzetén. A feje fölött dönt a fia sorsáról, néha kártyázás közben... Egyfolytában kompenzál. Olyasmit kér számon a gyereken (és a feleségen), amit magának minden további nélkül megenged: „Kareltje még nem jött haza?” Eszébe sem jut, hogyan segíthetné abban, hogy boldog legyen, ahogyan az sem, mennyire káros és személyiségtorzító hatású lehet a szülők vágyainak erőltetése.

Kareltjét az első két fejezetben szülei csatolt részeként ismerjük meg, mintha nem is lenne önálló élete, egyénisége (szinte sohasem jelenik meg a szövegben fokalizálóként). A folytatásból kiderül, hogy igenis vannak saját érzései, sőt gondolatai is. Egyáltalán nem olyan buta, mint sokan gondolják, inkább csak nem élelmes: naiv, engedékeny és jóra való gyerek, akinek néha még önálló akarata is van. Nagy feje és „magas” neve viszont lemoshatatlan bélyeg rajta. A műhelyben töltött első napján végtelenül torz törésben jelenik meg mindkettő. Piet – aki persze nem tudja, mit beszél – „Keizer Karel”-ként (Károly Császárként, a magyar fordításban: „Ez itt a mi nagy Károlyunk!”) mutatja be a többieknek az új tanoncot, majd a hecc részeként rögtön

elkészítik róla a „fotót”, amelyen elvileg végre kicsinek látszana a feje (vö. a De Keizerről a halála után készített megszépítő portréval).

De Keizer hanyatlás- és csalatkozástörténetével párhuzamosan egy felnövéstörténetet is kapunk, melynek során Kareltjének számtalan apróbb-nagyobb csalódásban van része. A fiú bele szokik a munkáséletbe, és lassan azt is megtanulja, hogyan találja meg benne – vagy mellette – a saját örömét. A történet végén aligha érzi annak a súlyát, hogy meghalt az apja, és meg is könnyebbül, még ha ez nem is fogalmazódik meg benne. A temetés idejére mintha egészen visszavedlene kisgyerekké: átadja magát a hamis ünnepség varázsának, hagyja, hogy a ceremóniamester, majd a nagybátyja megmondja neki, mit hogyan csináljon. Anyját is megbántja szokásos értetlen és naiv megnyilatkozásainak egyikével, gyermeki igazmondásával (anya ugyanúgy próbálja elrejteni a könnyeit Kareltje előtt, ahogyan korábban az apa palástolta előtte a Kareltje miatt érzett fájdalomt). Az a mozdulat viszont, ahogyan a fiú a temetésről hazatérve felakasztja a kalapját, amelyet a temetésre kapott a lassan elszűrülő iskolai sapka helyett, a komisz Stockmansét idézi (s talán az is, ahogyan a pénzt reklamálja) – csak utánózni próbálja, vagy már próbálgatná az új szerepet? Kicsit talányos, hogy mi történik – és nem ez az egyetlen ilyen jelenet ebben a látszólag egyszerű történetben.

Elsschot (azaz De Ridder) egyik lánya, Ida többször is hangot adott annak a nézetének, hogy apja az *Egy csalatkozásban* nem is a gyerekkorát és az ifjúkorát szerette volna megidézni és feldolgozni, hanem írói kudarcát transzponálta át egy apa-fiú történetbe. Ebben lehet valami, még ha Ida el is ferdítette

a tényeket, ugyanis Elsschot első regényét, a *Villa des Rosest* (1913) kifejezetten jól fogadta a szakma és a közönség is (csak aztán kitört a háború, és nem fogyott elég jól). Az viszont valóban igaz, hogy Elsschot – aki ekkor már gyakorló üzletembernek mondhatta magát – az *Egy csalatkozásban* is számtalan jelét adta az írással, az írás státuszával, értékével és megbízhatóságával kapcsolatos kétségeinek, és a mégoly realistának mutakozó történetet elvont ellentétpárok is szervezik – közel/távol, kosz/tisztaság, hiány/felesleg, egyensúly/egyensúlyvesztés, teli/üres, külső/belső, állandóság/forgandóság/cserélhetőség stb. Ha az irodalomnak nem is egyetlen vagy fő célja vagy funkciója a „siker”, kétségtelenül fontos (különösen egy vállalkozó, ráadásul reklámszakember szemében), hogy a könyv „eladja magát”. Másrészt az írásban és a szövegelésben van valami illuzórikus és megfoghatatlan. Elsschotnál nemritkán egyenesen az ámitás eszközeként jelenik meg: képes olyasmire rávenni az embert – aki szereti szebbnek, jobbnak, okosabbnak látni magát, mint valójában, és szívesen kitűnne a többiek közül –, amit igazából annyira nem akar, s amiért aztán drága és kegyetlen árat kell fizetnie. Igaz, az *Egy csalatkozásban* inkább csak motivikus utalások formájában mutatkozik meg ez az érdeklődés – az írás/irodalom szerepének megkérdőjelezése egyfelől, a kapitalizmus természetrajzának bemutatása másfelől –, még semmiképp sem vezértéma, szemben a későbbi könyvekkel.

Elsschot stílusának patikamérlegen kimért eleganciája, szabatosága és szenvtelensége, az „új tárgyilagossággal” is kapcsolatba hozott nyelvi visszafogottság és egyáltalán, a történet pragmatikus megformálása a kapitalista játékszabályok tudomásulvételét sugallja. Az *Egy csalatkozás* elbeszélője nyilvánvaló közösséget érez jobbra vágó, ha nem is mindig és minde-

nestül rokonszenves kisember-szereplőivel, Elsschot felfogásában azonban az író végső soron nem rájuk hasonlít, hanem a *Kenegetésben* megjelenő imposztorokra, akik lelkiismeretlenül kihasználnak másokat, hogy kevés munkával sok papírt adhasanak el – értve ezen a példányszámot. Az is az eladást szolgálja (vagy legalábbis azt *is* szolgálja), hogy Elsschot olvasóiként szánhatjuk ezeket a jobb sorsra érdemes szereplőket, és/vagy nevezhetünk rajtuk.

Balogh Tamás

A SOROZATBAN EDDIG MEGJELENT

Műfordítás, forrás

Giovanni Pico della Mirandola: *Benivieni neoplatonista versének kommentárja* (Fordította: Imregh Monika)

Alice Zeniter: *Szomorú vasárnap, avagy a semmi ágán*
(Fordította: Kovács Veronika,
szerkesztette és a bevezetőt írta: Sepsi Enikő)

Szent Ágoston: *Írások a kegyelemről
és az eleve elrendelésről* (Fordította, válogatta
és a bevezetőt írta: Hamvas Endre)

Paul Claudel: *Délforduló* (Fordította: Székely Melinda)

Veerle Fraeters, Frank Willaert, Louis Peter Grijp (szerk.):
Hadewijch: Dalok
(Fordították: Daróczy Anikó, Rakovszky Zsuzsa)

Landauer Attila (szerk.): *A Kárpát-medencei cigányság
és a keresztyén egyházak kapcsolatának forrásai (1567–1953)*

Yves Bonnefoy: *Hollán Sándor. Harminc év elmélkedései,
1985–2015* (Fordították: Gulyás Adrienn, Kovács Krisztina,
Kovács Veronika, Makádi Balázs, Sepsi Enikő)

Vassányi Miklós (írta, fordította, szerkesztette): *Szellemhívók
és áldozárok. Sámánság, istenképzetek, emberáldozat az inuit
(eszkimó), azték és inka vallások írásos forrásaiban.*

Rauni Magga Lukkari, Inger-Mari Aikio:
Örökanyák – Világlányok. Számi versek
(Fordították: Domokos Johanna, Németh Petra)

Rajvinder Singh: *Hat szemmel. Német, angol, hindi és pandzsábi versek* (Szerkesztette: Domokos Johanna.
Fordították: Tibold Katalin, Széles Beáta, Domokos Johanna)

Günter Eich: *Katharina és más elbeszélések*
(Válogatta, szerkesztette és az utószót írta: Fülöp József)

Augusto Monterroso: *A fekete Bárány és más mesék*
(Szerkesztette, fordította és az utószót írta: Fülöp József)

Michael Galuske: *A szociális munka módszerei. Bevezetés*
(Fordította: Udvari Kerstin, szerkesztette: Bányai Emőke)

Titus Livius: *Róma története a város alapításától*, I. kötet
(I–XX. könyv) (Kis Ferencné és Muraközy Gyula fordítását
és a jegyzeteket átdolgozta: Kopeczky Rita, a fordítást az
eredetivel egybevetette: Kocsisné Csízy Katalin, Ligeti Dávid
Ádám, Bajnok Dániel)

Titus Livius: *Róma története a város alapításától*, II. kötet
(XXI–XXX. könyv) (Muraközy Gyula fordítását
és a jegyzeteket átdolgozta: Kopeczky Rita, a fordítást
az eredetivel egybevetette:
Czerovszki Mariann, Tamás Ábel)

Titus Livius: *Róma története a város alapításától*, III. kötet
(XXXI–XL. könyv) (Muraközy Gyula fordítását
és a jegyzeteket átdolgozta: Kopeczky Rita, a fordítást
az eredetivel egybevetette: Berkes Lajos, Kozák Dániel,
Ligeti Dávid Ádám)

Titus Livius: *Róma története a város alapításától*, IV. kötet
(XLI–CXLII. könyv) (Muraközy Gyula fordítását
és a jegyzeteket átdolgozta: Kopeczky Rita, a fordítást
az eredetivel egybevetette: Ligeti Dávid Ádám,
Takács Levente, Bajnok Dániel)

Tzveta Sofronieva: *A föld színe*
(Szerkesztette: Domokos Johanna)

Bangha Imre: *Költők és koldusok között. Indiai napló
2001–2017* (Szerkesztette: Frazer-Imregh Monika)

Marie Luise Kaschnitz: *Ádám és Éva*
(Válogatta, szerkesztette és az utószót írta: Fülöp József)

Marivaux: *Válogatott drámák* (Szerkesztette: Kovács Ilona)

Kurucz György (Válogatta, sajtó alá rendezte és a bevezető
tanulmányt írta): *Technológiai utazás a modern kor hajnalán.*

*Válogatás Gerics Pál és Lehrmann József
georgikoni professzorok nyugat-európai jelentéseiből
és naplóiból (1820–1825)*

Domokos Johanna (szerk.): *Csak a csöndnek engedelmesskedni.
Kortárs számi költőnők antológiája*

Vámos Péter: *Magyar–kínai kapcsolatok, 1949–1989*

Lips Adrián, Mátravölgyi Dorottya, Sepsi Enikő, Sztruhár
Bettina (Szerkesztették és az elemzéseket írták):
Szeleczy Zita életútja és válogatott magánlevelezése

Eugenio Barba, Nicola Savarese: *A színész titkos művészete.
Színházantropológiai szótár*
(Fordította: Regőcs János, Rideg Zsófia)

Marcus Tullius Cicero: *Levelek. Kr. e. 45–44*
(Fordította: Havas László, Óbis Hajnalka)

Viselnéd a szemem. Kortárs amerikai költészet és próza
(Szerkesztette: Domokos Johanna,
fordította: Gyukics Gábor)

Alain Badiou: *Lét és esemény* (Fordította: Csordás Gábor)

Marcus Tullius Cicero: *Levelek. Kr. e. 49–45*
(Fordította: Csízy Katalin, Tóth Orsolya)

Somló Bódog: *Gondolatok az első filozófiáról*
(Fordította, a kísérőtanulmányt, a jegyzeteket írta,
a glosszáriumot összeállította: Pethő Sándor)

Munka hanggal és testtel – Jerzy Grotowski öröksége.
Beszélgetések Zygmunt Molikkal (Fordította és a magyar
kiadást szerkesztette: Liszkai Tamás)

Jerzy Grotowski: *A szegény színház felé*
(Fordította: Liszkai Tamás)

Marie Luise Kaschnitz: *Emberek és dolgok 1945-ben*
(Fordította: Fülöp József)

Megfeledkezve a világról magnóliavirágzáskor
(Fordította: Domokos Johanna, Kovács Ottilia,
Németh Petra, Óri Eszter, Vassányi Miklós,
Veress Dávid, Veress Kata)

John Milton: *Moszkóvia rövid története*
(Fordította: Péti Miklós)

Angelo Poliziano: *Levelek, I–IV.*
(Fordította: Fraser-Imreg Monika)

Bárdos László: *Átültetések – Összegyűjtött vers- és
próza fordítások*

MŰFORDÍTÁS, FORRÁS – REZONÓR

René Descartes: *A lélek szenvedélyei és más írások*
(Fordította: Boros Gábor, Gulyás Péter)

Alexandre Koyré: *Tanulmányok a tudományos
gondolkodás történetéről* (Fordította: Szigeti Csaba)

Maurice Merleau-Ponty: *A látható és a láthatatlan*
(Fordította: Farkas Henrik, Szabó Zsigmond)

Maurice Merleau-Ponty: *Az észlelés fenomenológiája*
(Fordította: Sajó Sándor)

Michel Foucault: *A rendellenesek*
(Fordította: Berkovits Balázs)

Michel de Montaigne: *Útinapló*
(Fordította és a bevezető tanulmányt írta: Kovács Eszter)

Luc Boltanski: *A kritikáról. Az emancipáció szociológiájának vázlat* (Fordította: Fáber Ágoston)

Alain Badiou: *Lét és esemény*
(Fordította: Csordás Gábor)

Paul Ricoeur: *Vallás, ateizmus, hit*
(Szerkesztette: Boros Gábor)

Gottfried Leibniz: *Teodícea – Tanulmányok Isten jóságáról, az ember szabadságáról és a rossz eredetéről*
(Fordította: Kaposi Dorottya, Schmal Dániel)

Jean-Paul Sartre: *A lét és a semmi*
(Fordította: Seregi Tamás), átdolgozott fordítás

A kiadó kötetei megrendelhetők,
illetve kedvezménnyel megvásárolhatók:

L'Harmattan Könyvesbolt
1053 Budapest, Kossuth L. u. 14–16.
Tel.: +36-70-554-3177
harmattan@harmattan.hu
www.harmattan.hu

L'Harmattan France
5-7 Rue de l'École Polytechnique
75005 Paris
T.: 33.1.40.46.79.20
Email: diffusion.harmattan@wanadoo.fr

L'Harmattan Italia SRL
Via Degli Artisti 15
10124 Torino
Tél: (39) 011 817 13 88 / (39) 348 39 89 198
Email: harmattan.italia@agora.it

Nyomdai előkészítés: Károli Könyvműhely

Szakmai koordinátor: Gáspár Katalin

Olvasószerkesztő: Csőke Zoltán

Műszaki szerkesztő: Kardos Gábor

Borító: Kára László

Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Zrt.

Felelős vezető: Tomcsányi Péter